

چالش‌ها و موانع ورود بخش خصوصی

در صنعت نفت و پتروشیمی

(در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی)

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۰۷۷۳

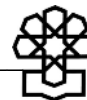
اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۲	۱. چشم انداز صنعت نفت ایران
۴	۲. خصوصی سازی شرکت های نفتی در جهان
۶	۳. اهم احکام سیاست های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی
۸	۴. خصوصی سازی صنعت نفت و پتروشیمی در ایران
۲۴	۵. چالش های خصوصی سازی در صنعت نفت و پتروشیمی
۴۷	جمع بندی و نتیجه گیری
۵۲	منابع و مأخذ

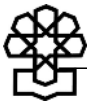
چالش‌ها و موانع ورود بخش خصوصی در صنعت نفت و پتروشیمی (در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی)

چکیده

خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم را باید مهمترین طرح فراروی صنعت انرژی، به خصوص در حوزه نفت، گاز و پتروشیمی کشور دانست. اجرای این سیاست‌ها و اهتمام به نقش بخش خصوصی و ایجاد فضا برای فعالیت اقتصادی این بخش، به خودی خود برنامه‌های سازنده با رویکردی مثبت در جهت افزایش بهره‌وری اقتصادی و شکل‌دهی مبانی واقعی و ساختارهای قابل اتکا برای رشد اقتصاد ملی محسوب می‌شود. در عین حال دستیابی به اهداف واقعی و غایی این سیاست‌ها منوط به اجرای صحیح، منطقی و زمانبندی شده یک برنامه فرآیندی است. در این میان، توجه به اهمیت نقش و نوع فعالیت شرکت‌های واگذار شونده، نقش اساسی در تعیین فرآیند واگذاری اعم از نوع واگذاری، زمان و نحوه اجرای آن دارد.

بررسی عملکرد اجرای این سیاست‌ها در صنعت نفت و پتروشیمی نشان می‌دهد که اولاً در این صنعت همانند سایر بخش‌ها، عمدتاً به موضوع واگذاری سهام شرکت‌های دولتی تأکید شده است، ثانیاً عمده واگذاری‌های انجام شده در قالب طرح توزیع سهام عدالت و بابت رد دیون دولت و واگذاری به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی بوده است. در واقع بیش از ۹۳ درصد سهام واگذار شده شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت بوده که این موضوع تبعات نامطلوبی در اداره و مدیریت شرکت‌های واگذار شده ایجاد خواهد کرد، ضمن آنکه برنامه‌ریزی برای طرح‌های توسعه‌ای این شرکت‌ها را با مشکل مواجه می‌سازد و به دنبال این معضلات، از میل و رغبت سرمایه‌گذاران بخش خصوصی واقعی برای سرمایه‌گذاری در این شرکت‌ها می‌کاهد.

علاوه بر این، نتایج بررسی اجرای سیاست‌های مذکور در صنعت نفت و پتروشیمی نشان می‌دهد که واگذاری بدون برنامه شرکت‌های زیرمجموعه این صنعت، میل و رغبت سرمایه‌گذاران برای ورود به این صنایع را کاسته است. عدم توجه به تأمین خوراک واحدهای واگذار شده، کمبود منابع مالی برای سرمایه‌گذاری در این طرح‌ها و عدم ضمانت دولت در قبال تأمین مالی بزرگ مقیاس خصوصی، عدم توجه به وابستگی واحدها و حفظ زنجیره ارزش آنها در برنامه واگذاری و نامناسب بودن فضای کسب‌وکار از دیگر مشکلاتی است که باعث کاهش انگیزه سرمایه‌گذاران بخش خصوصی واقعی برای ورود و سرمایه‌گذاری در این صنعت شده است.

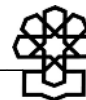

مقدمه

سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی با اهدافی از جمله: شتاب بخشیدن به رشد اقتصاد ملی، گسترش مالکیت عمومی، ارتقای کارآیی بنگاه‌های اقتصادی، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح عمومی اشتغال و تشویق اقشار مردم به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و بهبود درآمد خانوارها از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شد. اجرای این سیاست‌ها در دستگاه‌های اجرایی و در صنایع مختلف در حال پیگیری و اجراست. یکی از صنایعی که مشمول اجرای سیاست‌های مذکور می‌باشد، صنعت نفت و پتروشیمی است. در واقع صنعت نفت و پتروشیمی ایران را باید بزرگ‌ترین زیرمجموعه اقتصاد ملی دانست که مشمول سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی قرار گرفته است. در بخش اول این گزارش، ضمن بررسی شیوه واگذاری سهام شرکت‌های حوزه صنعت نفت در کشورهای مختلف، موضوع تحقق اهداف سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی در صنعت نفت و پتروشیمی ایران و دستیابی به چشم‌انداز ۱۴۰۴ با توجه به احکام و رویکردهای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی و قانون اجرای آن مورد تأکید قرار می‌گیرد. در بخش بعدی، روند واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در صنعت نفت و پتروشیمی با توجه به احکام سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش پایانی گزارش، ضمن تشریح مهمترین چالش‌ها و موانع ورود بخش خصوصی به این صنعت، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۱. چشم‌انداز صنعت نفت ایران

در اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی، بحث‌هایی در باب امکان به پایان رسیدن منابع نفت و گاز و پاسخگو نبودن آن نسبت به نیاز روزافزون اقتصاد جهان مطرح شد. این بحث‌ها زمانی اهمیت و جایگاه اساسی‌تری یافت که در آغاز قرن ۲۱ برخی کشورها با رشد بسیار سریع اقتصادی به‌عنوان متقاضیان عمده نفت و گاز وارد بازار شدند و لذا تقاضا برای این دو محصول با افزایش چشمگیری مواجه شد. این افزایش تقاضا در مقابل رشد محدود عرضه نفت و گاز، نگرانی‌هایی را در عرصه اقتصاد جهانی برانگیخت. در واقع، وقوع این حادثه و در پی آن افزایش قیمت نفت به بالای ۱۴۰ دلار، عزم کشورهای صاحب ذخایر را در جهت افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز جزم نمود. از این رو جایگاه استراتژیک نفت به‌عنوان عنصر حیاتی اقتصاد، هر روز پررنگ‌تر می‌شود و نیاز به افزایش سرمایه‌گذاری و تولید صیانت شده بیش از پیش احساس می‌شود. ایران نیز به‌عنوان دومین

صادرکننده نفت اوپک در جهان و صاحب دومین ذخایر گاز جهان در این بین، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. لذا برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار این صنعت به طوری که نقش و جایگاه ایران در این صنعت تداوم بخشیده شود و در عین حال امکان رشد ایران در بازار صادرات فرآورده‌های نفتی جهان فراهم آورد، لازم می‌نماید.

صنعت نفت ایران به‌عنوان پیشران اقتصاد کشور، دارای جایگاه ویژه‌ای در تحقق اهداف کلان اقتصاد ملی در افق چشم‌انداز بیست‌ساله است. ضمن آنکه سهم ۲۸ درصدی^۱ آن در تولید ناخالص داخلی کشور، سهم ۸۴ درصدی آن از درآمد ارزی کشور و سهم بیش از ۹۵ درصدی آن در تأمین انرژی اولیه مورد نیاز کشور، غیرقابل انکار است. بنابراین مناسب است که با تکیه بر آن، ضمن حفظ استقلال بودجه کشور از درآمدهای نفتی، از این طریق زمینه توسعه اقتصادی پایدار فراهم شود.

در فرآیند حرکت به سمت تعالی در صنعت نفت ایران، اقدامات زیادی در قالب برنامه‌های راهبردی بلندمدت و میان‌مدت تدوین شده است. یکی از این برنامه‌ها، چشم‌انداز صنعت نفت و گاز ایران در افق سال ۱۴۰۴ می‌باشد. طبق این چشم‌انداز، ایران اولین تولیدکننده محصولات پتروشیمی در منطقه از لحاظ ارزش، دومین تولیدکننده نفت در اوپک با ظرفیت ۷ درصد از تقاضای بازار جهانی، سومین تولیدکننده گاز در جهان با سهم ۸ تا ۱۰ درصد از تجارت جهانی گاز و فرآورده‌های گازی و دارای جایگاه اول فناوری نفت و گاز در منطقه خواهد بود.^۲

در عین حال سیاست‌های کلی نظام در بخش نفت و گاز به‌عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی بلندمدت برای دستیابی به چشم‌انداز صنعت نفت و گاز در افق سال ۱۴۰۴ تدوین شده است. این سیاست‌ها درصدد، اتخاذ تدبیر و راهکارهای مناسب برای گسترش اکتشاف نفت و گاز و شناخت کامل منابع کشور، افزایش ظرفیت تولید سیانت شده نفت متناسب با ذخایر موجود و برخورداری کشور از افزایش قدرت اقتصادی و امنیتی و سیاسی، افزایش ظرفیت تولید گاز متناسب با حجم ذخایر کشور به‌منظور تأمین مصرف داخلی و حداکثر جایگزینی با فرآورده‌های نفتی، گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه‌ای و تربیت نیروی انسانی و تلاش برای ایجاد مرکز جذب و صدور دانش و خدمات فنی - مهندسی انرژی در سطح بین‌الملل و ارتقای فناوری در زمینه‌های منابع و صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، تلاش لازم و ایجاد سازماندهی قانونمند برای جذب منابع مالی مورد نیاز (داخلی و خارجی) در امور نفت و گاز در بخش‌های مجاز قانونی، بهره‌برداری از موقعیت منطقه‌ای

۱. خاطرنشان می‌سازد سهم صنعت نفت و گاز در تولید ناخالص داخلی کمتر از ۲۸ درصد است، اما اگر تولید پالایشگاه‌های نفت و گاز و پتروشیمی را که براساس طبقه‌بندی ASIC جزء صنایع به حساب می‌آیند اضافه نماییم، آنگاه سهم آنها به ۲۸ درصد تولید ناخالص داخلی می‌رسد.

۲. «چشم‌انداز صنعت نفت و گاز ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی»، مجموعه مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، جلد سوم، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۲.

و جغرافیایی کشور برای خرید و فروش، فرآوری، پالایش، معاوضه و انتقال نفت و گاز به بازارهای داخلی و جهانی، بهینه‌سازی مصرف و کاهش شدت انرژی و جایگزینی صادرات فرآورده‌های نفت و گاز و پتروشیمی به‌جای صدور نفت خام و گاز طبیعی است.^۱

با در نظر گرفتن این ملاحظات، ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، نقطه عطفی در جهت دستیابی به اهداف چشم‌انداز و توسعه صنعت نفت و گاز است. بی‌شک، پیامد آن جذب سرمایه‌های جدید در این صنعت خواهد بود، زیرا توانایی بخش خصوصی در جذب سرمایه‌ها، می‌تواند سرمایه‌های جدیدی را به سوی این صنایع سوق دهد. در این‌باره تحلیلگران صنعت نفت بر این باورند که در سال‌های آینده، کاهش سرمایه‌گذاری در صنعت نفت، به ایجاد مشکلات متعددی منجر خواهد شد، به‌خصوص در شرایط موجود که بحران اقتصادی و مالی جهانی فروکش کرده و نیاز به سوخت و منابع نفتی در کشورهای توسعه‌یافته افزایش پیدا کرده است. در ادامه، با مروری بر روند خصوصی‌سازی شرکت‌های ملی نفت در جهان، اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی در صنعت نفت کشورمان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

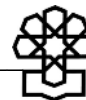
۲. خصوصی‌سازی شرکت‌های نفتی در جهان

شرکت‌های نفت و گاز، پس از مخابرات، ارزشمندترین بنگاه‌های دولتی بوده‌اند که در خلال ربع قرن گذشته واگذار شده‌اند. شرکت‌هایی مانند بریتیش پترولیوم،^۲ فرانس توتال،^۳ الف آکتین،^۴ رسپول اسپانیا،^۵ استیت ایل نروژ^۶ و ENI ایتالیا همگی جزء صد مورد ارزشمندترین شرکت‌های جهان (دارای ارزش بازاری) هستند که بخشی از سهام آنها واگذار شده است.

برعکس گرایش عمومی کشورهای در حال توسعه صادرکننده نفت، دولت‌های غربی به‌شدت از خصوصی‌سازی شرکت‌های ملی نفت خود استقبال کرده‌اند. بریتانیا نیز در این مورد به مانند دیگر حوزه‌ها ابتدا با خصوصی‌سازی کامل بریتیش پترولیوم و بریتویل در چند مرحله از سال ۱۹۷۷ تا سال ۱۹۸۷ و سپس با واگذاری کامل شرکت نفت^۷ و بریتیش گس^۸ در اواسط دهه ۱۹۸۰ پیش‌تاز

۱. «سیاست‌های کلی نظام در بخش نفت و گاز»، مجموعه مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، جلد سوم، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۲.

2. BP Amoco
3. France Total
4. ELF Aquitaine
5. Spain Respol
6. Norway Statoil
7. Enterprise Oil
8. British Gas

بود. اسپانیا به فاصله کوتاهی پس از بریتانیا، بازسازی ساختاری صنایع تولید هیدروکربن خود را آغاز و اولین بخش سهام رپسول^۱ را در ماه می ۱۹۸۹ واگذار کرد و واگذاری آن را در سال ۱۹۹۷ کامل کرد. در خلال دهه ۱۹۹۰، کشورهای دیگری نیز از جمله کانادا، فرانسه، ایتالیا و مهمتر از همه یکی از صادرکنندگان بزرگ نفت یعنی نروژ، از بریتانیا پیروی کردند.^۲

جدول ۱، شرکت‌های نفت و گاز را که براساس شیوه فروش (واگذاری سهام و فروش اموال)، به بخش خصوصی واگذار شده‌اند را نشان می‌دهد. طبق این جدول، سهام و اموال ۱۶۱ شرکت به بخش خصوصی واگذار شده است. از این تعداد، حدود ۷۹ مورد به صورت واگذاری سهام و با درآمد ۱۰۱/۷۷ میلیارد دلار بوده و حدود ۸۲ مورد نیز به صورت فروش اموال و با درآمد ۳۵/۴۹ میلیارد دلار انجام شده است.

جدول ۱. واگذاری شرکت‌های نفت و گاز در جهان

شیوه فروش	تعداد معاملات	ارزش (میلیارد دلار)
واگذاری سهام	۷۹	۱۰۱/۷۷
فروش اموال	۸۲	۳۵/۴۹
مجموع	۱۶۱	۱۳۷/۲۶

Source: Financial Times, 2001.

نکته مهم اینجاست که عرضه شرکت‌های نفت و گاز به بخش خصوصی عمدتاً در حدود ۱۰ سال به طول انجامیده است. به گونه‌ای که واگذاری سهام شرکت بریتیش پترولیوم، از سال ۱۹۷۷ آغاز و تا سال ۱۹۸۷ ادامه پیدا کرد. نمونه دیگر، می‌توان واگذاری سهام شرکت الف آکتین^۳ فرانسه را نام برد که واگذاری آن از سال ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۶ ادامه پیدا کرد.

اما به رغم خیره‌کننده بودن خصوصی‌سازی‌های کامل و بخشی شرکت‌های ملی نفت که شرح آن رفت، تجارت بین‌المللی نفت و گاز همچنان بیش از هر صنعت دیگری در جهان توسط دولت‌ها کنترل می‌شود، زیرا هیچ‌کدام از آنها، حتی به صورت بخشی نیز واگذار نشده‌اند. تمامی شرکت‌های ملی نفت نه عضو سازمان اوپک همچنان ۱۰۰ درصد دولتی هستند و در مورد اغلب کشورهای در حال توسعه صادرکننده نفت نیز وضعیت به همین گونه است. به علاوه از آنجا که تنها تعداد معدودی از شرکت‌های بزرگ نفت و گاز غیر از اوپک، به طور کامل به بخش خصوصی واگذار شده‌اند، کشورهای غیرعضو اوپک همچنان بخش بزرگ و ارزشمندی از سهام شرکت‌های ملی نفت

1. Repsol

۲. ویلیام ال مگینسون، «اقتصاد مالی خصوصی‌سازی»، سازمان خصوصی‌سازی، ۱۳۸۸.

3. ELF Aquitaine

را در اختیار دارند که می‌توانند آنها را در سال‌های آینده به فروش برسانند. در مجموع با توجه به موارد مذکور می‌توان گفت، واگذاری و خصوصی‌سازی شرکت‌های ملی نفت و گاز در کشورهای جهان طی یک دوره بلندمدت ده‌ساله به طول انجامیده است، ضمن آنکه واگذاری سهام این شرکت‌ها به‌طور کامل نبوده، بلکه صرفاً بخشی از سهام این شرکت‌ها به بخش خصوصی واگذار شده است. به‌گونه‌ای که ارزش سهام واگذار نشده این شرکت‌ها، چند برابر ارزش سهام واگذار شده است. نکته آخر اینکه تاکنون هیچ‌یک از کشورهای عضو اوپک، اقدام به واگذاری سهام شرکت‌های ملی نفت و گاز خود نکرده‌اند، البته دلیل اینکه تا به این حد دولت‌های تولیدکننده نفت در واقع گزینه مالکیت دولتی را برای شرکت‌های ملی نفت و گاز خود برگزیده‌اند در ایدئولوژی سیاسی و سیاست قدرت^۱ و نه در نظریات اقتصادی آنها نهفته است. در بخش بعدی به بررسی اجرای برنامه خصوصی‌سازی در ایران با توجه به ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهارم می‌پردازیم.

۳. اهم احکام سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی

۳-۱. احکام سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی

سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی با اهدافی از جمله، شتاب بخشیدن به رشد، اقتصاد ملی، گسترش مالکیت در سطح عمومی مردم به‌منظور تأمین عدالت اجتماعی، ارتقای کارآیی بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌وری منابع مادی و انسانی و فناوری، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سطح عمومی اشتغال از سوی مقام معظم رهبری در پنج بند به سران قوا ابلاغ گردید.

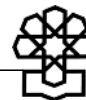
طبق بند «الف» این سیاست‌ها،^۲ دولت حق فعالیت اقتصادی جدید در موارد خارج اصل چهارم قانون اساسی را ندارد و موظف است هرگونه فعالیت (شامل تداوم فعالیت‌های قبلی و بهره‌برداری از آن) را که مشمول عناوین صدر اصل چهارم نباشد، حداکثر تا پایان برنامه پنج‌ساله چهارم (سالیانه حداقل ۲۰ درصد کاهش فعالیت) به بخش‌های تعاونی و خصوصی و عمومی غیردولتی واگذار کند.

در این بند، سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت توسط بخش‌های غیردولتی در صنایع بزرگ، صنایع

1. Power Politics

۲. بند «الف» سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی: سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی و جلوگیری از بزرگ شدن بخش دولتی.

مادر (از جمله صنایع بزرگ پایین‌دستی نفت و گاز) و معادن بزرگ (به‌استثنای نفت و گاز) مجاز است. در بند «ج» این سیاست‌ها،^۱ واگذاری ۸۰ درصد از سهام بنگاه‌های دولتی مشمول صدر اصل چهل و چهارم در زمینه معادن بزرگ، صنایع بزرگ و صنایع مادر (از جمله صنایع بزرگ پایین‌دستی نفت و گاز)، به‌استثنای شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های استخراج و تولید نفت خام و گاز به بخش‌های خصوصی، شرکت‌های تعاونی سهامی عام و بنگاه‌های عمومی غیردولتی مجاز شده است. در بخش الزامات و واگذاری مصرح در بند «د» این سیاست‌ها،^۲ بر توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی برای ایفای فعالیت‌های گسترده و اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ، تأکید شده است. علاوه بر این سیاست‌ها، مقام معظم رهبری با درخواست رئیس محترم جمهور مبنی بر اختصاص بخشی از سهام شرکت‌های دولتی به طرح توزیع گسترده سهام بین اقشار کم‌درآمد موافقت نمودند. در این مجوز با فروش اقساطی تا ۵۰ درصد از سهام قابل واگذاری ابلاغی در بند «ج» سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی موافقت شده است.

۲-۳. احکام قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی

طبق ماده (۲) این قانون، فعالیت‌های اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران شامل تولید، خرید و یا فروش کالاها و یا خدمات به سه گروه زیر تقسیم می‌شود:

گروه یک: فعالیت‌های خارج صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی،

گروه دو: فعالیت‌های صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی،

گروه سه: فعالیت‌ها، مؤسسات و شرکت‌های استثنا شده و غیرقابل واگذاری به بخش‌های غیردولتی (این گروه شامل: شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های استخراج و تولید نفت خام و گاز، معادن نفت و گاز و...)

طبق بند «الف» ماده (۳) این قانون، مالکیت، سرمایه‌گذاری و مدیریت برای دولت در آن دسته از بنگاه‌های اقتصادی که موضوع فعالیت آنها مشمول گروه ۱ ماده (۲) این قانون است، به هر نحو و به هر میزان ممنوع است.^۳ همچنین دولت مکلف است سهام خود را در شرکت‌ها، بنگاه‌ها و مؤسسات دولتی و غیردولتی که موضوع فعالیت آنها جزء گروه ۱ ماده (۲) این قانون است، تا پایان قانون برنامه چهارم توسعه به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی واگذار نماید.^۴

۱. بند «ج» سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی: سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی از طریق واگذاری فعالیت‌ها و بنگاه‌های دولتی.

۲. بند «د» سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی: سیاست‌های کلی واگذاری.

۳. بند «الف» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی.

۴. تبصره «۱» بند «الف» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی.

طبق بند «ب» این ماده، دولت مکلف است ۸۰ درصد از ارزش مجموع سهام بنگاه‌های دولتی در هر فعالیت مشمول گروه ۲ ماده (۲) این قانون را به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی واگذار نماید.^۱ البته دولت مجاز است به‌منظور حفظ سهم بهینه بخش دولتی در فعالیت‌های گروه ۲ ماده (۲) این قانون، به میزانی سرمایه‌گذاری نماید که سهم دولت از ۲۰ درصدی ارزش این فعالیت‌ها در بازار بیشتر نباشد.^۲

طبق بند «ج» این ماده، سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت در فعالیت‌ها و بنگاه‌های مشمول گروه ۳ ماده (۲) این قانون، منحصراً در اختیار دولت است.^۳ البته خرید خدمات مالی، فنی، مهندسی و مدیریتی از بنگاه‌های بخش‌های غیردولتی در فعالیت‌های گروه ۳ ماده (۲) این قانون، به شرط حفظ مالکیت ۱۰۰ درصد دولت مجاز است.^۴

۴. خصوصی‌سازی صنعت نفت و پتروشیمی در ایران

همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی با اهداف خاصی ازسوی مقام معظم رهبری ابلاغ گردید. این سیاست‌ها با تصویب قانون اجرای آن، در دستگاه‌های اجرایی به مورد اجرا گذاشته شد. یکی از دستگاه‌های مهمی که متولی اجرای سیاست‌های مذکور می‌باشد، وزارت نفت است. وزارت نفت دارای چهار شرکت مادر تخصصی زیرمجموعه است که هریک از آنها نیز دارای بنگاه‌های فعالی در حوزه خود هستند.

چهار شرکت مادر تخصصی عبارتند از: شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران و شرکت ملی گاز ایران.^۵ در این بخش، عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی در وزارت نفت و سه شرکت زیرمجموعه مورد بررسی قرار می‌گیرد، البته تاکنون آنچه گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی نشان می‌دهد، وزارت نفت بجز واگذاری سهام شرکت‌های دولتی زیرمجموعه، اقدام محسوسی در رابطه با اجرای سیاست‌های مذکور انجام نداده است. آمار و اطلاعات جدول ۲، وضعیت شرکت‌های قابل واگذاری و واگذار شده زیرمجموعه وزارت نفت را نشان می‌دهد. طبق این جدول و براساس «آیین‌نامه اجرایی تشخیص، انطباق و طبقه‌بندی

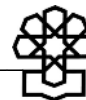
۱. بند «ب» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی.

۲. تبصره «۱» بند «ب» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی.

۳. بند «ج» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی.

۴. تبصره «۱» بند «ج» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی.

۵. در این گزارش، عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی در شرکت ملی گاز ایران مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

فعالیت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی (مصوب سال ۱۳۸۸ هیئت‌وزیران)»، سه شرکت مادر تخصصی زیرمجموعه وزارت نفت، مجموعاً دارای ۴۹ شرکت مشمول گروه ۲ و تعداد ۲۱ شرکت مشمول گروه ۱ می‌باشند. طی سال‌های پس از اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، تعداد ۴۷ شرکت گروه ۱ و تعداد ۲۱ شرکت گروه ۲، تمام یا بخشی از سهام آنها طبق برنامه زمانبندی هنوز واگذار نشده است. در حالی که طبق بند «الف» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، فعالیت‌های مشمول گروه ۱ می‌باید تا پایان قانون برنامه چهارم توسعه (سال ۱۳۸۸) به بخش غیردولتی واگذار شوند.^۱

قابل توجه اینکه، بخش زیادی از سهام شرکت‌های گروه ۱ در وزارت نفت نیز در قالب طرح سهام عدالت واگذار شده‌اند، البته این موضوع در بخش‌های بعدی شفاف‌تر توضیح داده خواهد شد.

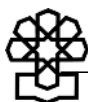
جدول ۲. شرکت‌های قابل واگذاری و واگذار شده زیرمجموعه وزارت نفت

ردیف	شرکت‌های مادر تخصصی	تعداد شرکت‌های زیرمجموعه				تعداد شرکت‌هایی که تمام یا بخشی از سهام آنها طبق برنامه زمانبندی هنوز واگذار نشده
		گروه ۱	گروه ۲	مجموع تعداد شرکت‌های قابل واگذاری	گروه ۳	
۱	شرکت ملی نفت ایران	۱۱	۷	۱۸	۱۶	
۲	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۳۸	۱	۳۹		
۳	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران	-	۱۳	۱۳		
مجموع		۴۹	۲۱	۷۰	۱۶	

مآخذ: با استفاده از آیین‌نامه اجرایی تشخیص، انطباق و طبقه‌بندی فعالیت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران (مصوب سال ۱۳۸۸ هیئت‌وزیران)، با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

جدول ۳ میزان واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در وزارت نفت و نیز سهم آنها را از کل واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ نشان می‌دهد. طبق این جدول، ارزش واگذاری سهام شرکت‌های دولتی طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ بدون احتساب واگذاری سهام عدالت، برابر ۳۵۶,۷۲۳ میلیارد ریال است و سهم وزارت نفت از این واگذاری، با ارزش ۲۳,۵۹۴ میلیارد ریال برابر ۶/۶ درصد است. ارزش واگذاری سهام شرکت‌های دولتی زیرمجموعه

۱. البته در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ به دولت یکسال مهلت داده شد که تا پایان سال ۱۳۸۹ برای واگذاری سهام شرکت‌های باقیمانده گروه ۱، اقدام نماید.

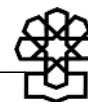
وزارت نفت با احتساب سهام عدالت افزایش می‌یابد. به طوری که با احتساب واگذاری سهام عدالت، ارزش کل واگذاری‌های دولت، برابر ۶۹۸,۸۳۱ میلیارد ریال و ارزش واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در وزارت نفت برابر ۲۳۳,۶۵۸ میلیارد ریال می‌باشد که با این احتساب، سهم واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت از کل واگذاری سهام شرکت‌های دولتی ۳۳/۴ خواهد شد. این افزایش رقم واگذاری، ناشی از واگذاری عمده سهام شرکت‌های دولتی زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت است.

جدول ۳. سهم واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت از کل واگذاری‌ها

سال	ارزش کل واگذاری سهام شرکت‌های دولتی (میلیارد ریال)	ارزش سهام واگذار شده شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت (میلیارد ریال)	سهم وزارت نفت از کل واگذاری سهام شرکت‌های دولتی (درصد)
۱۳۸۴	۷۶۴	۲۸	۵
۱۳۸۵	۳۶۵۵	-	-
۱۳۸۶	۷۲۵۰۰	۹۸۷۵	۱۳/۶
۱۳۸۷	۷۲۰۰۳	۴۲۰۲	۵/۸
۱۳۸۸	۱۷۹۷۵۹	۶۹۵۶	۳/۹
۱۳۸۹	۲۸۰۴۲	۲۵۲۳	۹
مجموع	۳۵۶۷۲۳	۲۳۵۹۴	۶/۶
با احتساب سهام عدالت	۶۹۸۸۳۱	۲۳۳۶۵۸	۳۳/۴

مأخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹، با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و آمار و اطلاعات سال ۱۳۸۹، چهارماهه است.

جدول ۴ نیز وضعیت واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت را در قالب سهام عدالت، رد دیون و واگذاری به بخش خصوصی نشان می‌دهد. براساس آمار و اطلاعات این جدول، از مجموع ۲۳۳,۶۵۸ میلیارد ریال سهام واگذار شده شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت، ۲۱۰,۰۶۴ میلیارد ریال آن در قالب سهام عدالت و ۲۳,۵۹۴ میلیارد ریال آن به بخش خصوصی و بابت رد دیون دولت واگذار شده است، البته با شناسایی ماهیت خریداران خصوصی سهام شرکت‌های دولتی در حوزه صنعت نفت، مشخص می‌شود که این خریداران عمدتاً وابسته به مؤسسات و نهادهای شبه‌دولتی می‌باشند. لذا بخشی از آمار ارائه شده درخصوص واگذاری سهام به بخش خصوصی، متعلق به خرید سهام توسط شبه‌دولتی‌ها بوده است. با این ترتیب عملاً خصوصی‌سازی واقعی صورت نگرفته است.

جدول ۴. واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مجموع ارزش سهام واگذار شده (میلیارد ریال)	سهام واگذار شده (میلیارد ریال)		شرکت مادر تخصصی	وزارت نفت
	رد دیون - بخش خصوصی	سهام عدالت		
۲۷۴۳۴	۳۵۲۴	۲۳۹۱۰	شرکت ملی نفت ایران	
۱۰۰۳۶۲	۱۵۲۹۹	۸۵۰۶۳	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	
۱۰۵۸۶۱	۴۷۷۰	۱۰۱۰۹۱	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران	
۲۳۳۶۵۸	۲۳۵۹۴	۲۱۰۰۶۴	مجموع واگذاری	

مأخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹، با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

جدول ۵ نیز سهم ارزش سهام واگذار شده شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در قالب سهام عدالت را از کل واگذاری‌های این مجموعه نشان می‌دهد. طبق آمار و اطلاعات این جدول، ۹۳/۶ درصد از کل واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت بوده است که از این میزان، سهم سهام عدالت در واگذاری‌های شرکت ملی نفت ایران ۸۷/۲ درصد، سهم سهام عدالت در واگذاری‌های شرکت ملی صنایع پتروشیمی ۹۳/۳ درصد و سهم سهام عدالت در واگذاری‌های شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران ۹۵/۵ درصد است.

جدول ۵. واگذاری سهام عدالت در شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت

سهم ارزش سهام واگذار شده به طرح سهام عدالت (درصد)	ارزش سهام واگذار شده به طرح سهام عدالت (میلیارد ریال)	کل ارزش واگذاری سهام (میلیارد ریال)	شرکت‌های مادر تخصصی زیرمجموعه	وزارت نفت
۸۷/۲	۲۳۹۱۰	۲۷۴۳۴	شرکت ملی نفت ایران	
۹۳/۳	۸۵۰۶۳	۱۰۰۳۶۲	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	
۹۵/۵	۱۰۱۰۹۱	۱۰۵۸۶۱	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران	
۹۳/۶	۲۱۰۰۶۴	۲۳۳۶۵۸	مجموع	

مأخذ: همان.

جدول ۶ واگذاری سهام شرکت‌های دولتی زیرمجموعه وزارت نفت به طرح توزیع سهام عدالت را نشان می‌دهد. طبق این جدول، سهام تعداد ۲۴ شرکت زیرمجموعه وزارت نفت به ارزش ۲۱۰,۰۶۴ میلیارد ریال در طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است که از این تعداد، ۲ شرکت زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران، ۱۲ شرکت زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی و ۱۰

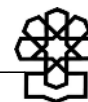
شرکت زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران می‌باشد. در این واگذاری، عمدتاً بیش از ۳۰ درصد سهام شرکت‌های مذکور به طرح توزیع سهام عدالت اختصاص یافته است. نکته قابل توجه اینکه، طبق دستور مقام معظم رهبری درخصوص واگذاری سهام عدالت^۱، قیمتگذاری سهام مذکور باید در بازار بورس باشد. این درحالی است که قیمتگذاری سهام تعداد ۱۱ شرکت واگذار شده از شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت، غیربورسی بوده‌اند.

جدول ۶. واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در طرح توزیع سهام عدالت

شرکت مادر تخصصی	شرکت زیرمجموعه	بازار عرضه	سهام تخصیص یافته (درصد)	ارزش سهام (میلیارد ریال)
شرکت ملی نفت ایران	ملی حفاری ایران	غیربورسی	۳۰	۱۳۷۴۳
	پایانه‌های صادراتی مواد نفتی	بورسی	۴۰	۱۰۱۶۷
شرکت ملی صنایع پتروشیمی	حمل و نقل پتروشیمی	بورسی	۲۹	۵۳
	پتروشیمی ارومیه	غیربورسی	۳۰	۴۱۰
	پتروشیمی بندر امام	غیربورسی	۳۰	۱۶۳۹۷
	پتروشیمی بوعلی سینا	غیربورسی	۳۰	۳۲۷۹
	پتروشیمی بیستون	غیربورسی	۳۰	۴۱۰
	پتروشیمی تبریز	غیربورسی	۱۰	۹۵۷
	پتروشیمی خوزستان	غیربورسی	۳۰	۳۲۸
	پتروشیمی شهید تندگویان	غیربورسی	۱۰	۶۸۳
	پتروشیمی فجر	غیربورسی	۳۰	۸۱۹۹
	پتروشیمی جم	غیربورسی	۱۵	۴۰۹۹
	پتروشیمی مارون	غیربورسی	۳۰	۱۰۲۴۸
	ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ)	بورسی	۴۰	۴۰۰۰
	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران	پالایش نفت آبادان	بورسی	۴۰
پالایش نفت اصفهان		بورسی	۳۰	۷۲۴۲
پالایش نفت بندرعباس		بورسی	۴۰	۱۳۹۱۶
پالایش نفت تهران		بورسی	۴۰	۱۲۹۱۵
پالایش نفت شازند اراک		بورسی	۴۰	۱۲۲۴۸
پالایش نفت شیراز		بورسی	۴۰	۱۲۲۴۸
پالایش نفت کرمانشاه		بورسی	۴۰	۱۲۲۴۸
پالایش نفت لاوان		بورسی	۴۰	۲۷۲۹
پالایش نفت تبریز		بورسی	۴۰	۱۲۹۱۵
ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران		بورسی	۴۰	۷۳۵۳
مجموع				۲۱۰۰۶۴

مأخذ: با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجزای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹، با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و مصوبات ستاد مرکزی سهام عدالت، دبیرخانه مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۹.

۱. دستور مقام معظم رهبری درخصوص واگذاری سهام عدالت: بند «۲» - قیمت سهام در بورس تعیین گردد.

در ادامه به بررسی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، به تفکیک در شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت می‌پردازیم. در این بررسی به میزان و نحوه واگذاری سهام این شرکت‌ها و نیز واگذاری سهام آنها در طرح توزیع سهام عدالت پرداخته شده است.

۱-۴. شرکت ملی نفت ایران

شرکت ملی نفت ایران یکی از شرکت‌های مادر تخصصی زیرمجموعه وزارت نفت است که طبق قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی باید شرکت‌های زیرمجموعه مشمول واگذاری آن به بخش غیردولتی واگذار شود. براساس «آیین‌نامه اجرایی تشخیص، انطباق و طبقه‌بندی فعالیت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی (مصوب سال ۱۳۸۸ هیئت وزیران)»، شرکت ملی نفت ایران مجموعاً دارای ۱۸ شرکت مشمول واگذاری است که ۱۱ شرکت آن جزء فعالیت‌های گروه ۱ و ۷ شرکت آن جزء فعالیت‌های گروه ۲ می‌باشد.

جدول ۷ وضعیت واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ را نشان می‌دهد. براساس آمار و اطلاعات این جدول، از مجموع ۱۱ شرکت مشمول گروه ۱ شرکت ملی نفت ایران، صرفاً سهام شرکت خدمات هلیکوپتری ایران به ارزش ۱۷۲۴ میلیارد ریال به‌طور کامل به بخش غیردولتی واگذار شده و سهام شرکت‌های توسعه پترو ایران و حفاری شمال، به ترتیب ۹۵/۲ درصد و ۱۸ درصد و به ارزش ۱۰۴۷ میلیارد ریال و ۷۵۳ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است. همچنین براساس این جدول، مشاهده می‌شود که شرکت‌های واگذار شده زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران، همگی از شرکت‌های مشمول گروه ۱ بوده و سهام هیچ شرکت مشمول گروه ۲ واگذار نشده است. در مجموع، سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران به ارزش ۳۵۲۴ میلیارد ریال در طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ به بخش غیردولتی واگذار شده است.

جدول ۷. واگذاری شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران

سال	نام شرکت	گروه	درصد واگذاری	ارزش سهام واگذار شده* (میلیون ریال)	خریداران
۱۳۸۴	-	-	-	-	-
۱۳۸۵	-	-	-	-	-
۱۳۸۶	-	-	-	-	-
۱۳۸۷	توسعه پترو ایران	۱	۹۵/۲	۱۰۴۷۱۰۷	۱۰۴۷۱۰۷
۱۳۸۸	هلیکوپتری ایران	۱	۱۰۰	۱۷۲۳۸۳۰	سرمایه‌گذاری مهرگان و شرکا
	حفاری شمال	۱	۱۶/۵	۶۷۱۷۳۵	-
۱۳۸۹	حفاری شمال	۱	۱/۵	۸۱۳۳۰	-
	مجموع واگذاری			۳۵۲۴۰۰۲	-

مآخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹، با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و آمار و اطلاعات سال ۱۳۸۹، چهارماهه است.

* آمار مربوط به واگذاری‌های سهام عدالت در جدول فوق لحاظ نشده است.

آمار و اطلاعات جدول ۸ وضعیت واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران را در طرح توزیع سهام عدالت نشان می‌دهد. طبق این جدول ۳۰ درصد سهام شرکت ملی حفاری ایران و ۴۰ درصد سهام شرکت پایانه‌های صادراتی مواد نفتی به ترتیب به ارزش ۱۳,۷۴۳ میلیارد ریال و ۱۰,۱۶۷ میلیارد ریال به طرح توزیع سهام عدالت اختصاص یافته است و در مجموع سهام واگذار شده شرکت ملی نفت ایران در قالب طرح توزیع سهام عدالت معادل ۲۳,۹۱۰ میلیارد ریال بوده است.

چند نکته در خصوص واگذاری سهام شرکت ملی نفت ایران در قالب طرح توزیع سهام عدالت مطرح است. اولاً طبق دستور مقام رهبری، واگذاری سهام عدالت باید از بنگاه‌های مشمول گروه ۲ باشد ثانیاً بازار عرضه سهام آنها نیز بورس باشد، اما با وجود این و علیرغم آنکه تاریخ مصوبه واگذاری سهام آن، پس از تاریخ ابلاغ بند «ج» سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی و دستور مقام رهبری برای واگذاری سهام عدالت بوده، شرکت ملی حفاری ایران جزء بنگاه‌های مشمول گروه ۱ می‌باشد و بازار عرضه سهام آن نیز غیربورس است.

جدول ۸. شرکت‌های واگذار شده زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران در طرح توزیع سهام عدالت

ردیف	نام شرکت	گروه	بازار عرضه	وضعیت قیمت	مصوبه واگذاری ستاد مرکزی توزیع سهام عدالت	سهام تخصیص یافته (درصد)	ارزش فروش سهام (میلیارد ریال)
۱	ملی حفاری ایران	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۱۳۷۴۳
۲	پایانه‌های صادراتی مواد نفتی*	۲	بورسی	غیرقطعی	۱۳۸۸/۴/۲۵ - مصوبه هیئت‌وزیران	۴۰	۱۰۱۶۷
مجموع واگذاری‌ها							
۲۳۹۱۰							

مآخذ: چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و مصوبات ستاد مرکزی سهام عدالت دبیرخانه مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۹.
* شرکت ملی حفاری ایران دارای مصوبه واگذاری ستاد مرکزی توزیع سهام عدالت و پایانه‌های صادراتی مواد نفتی دارای مصوبه واگذاری هیئت‌وزیران می‌باشد.

جدول ۹ نیز وضعیت سهام واگذار نشده بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران را نشان می‌دهد. طبق این جدول، تمام یا بخشی از سهام برخی از شرکت‌های مشمول گروه ۱ و ۲، واگذار نشده است. نکته قابل توجه اینکه طبق قانون، کلیه سهام شرکت‌های مشمول گروه ۱ باید تا پایان سال ۱۳۸۹ واگذار شوند، اما مشاهده می‌شود که در حال حاضر هنوز بخشی از سهام شرکت‌های مشمول گروه ۱ واگذار نشده است.

جدول ۹. وضعیت سهام واگذار نشده شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران

ردیف	شرکت	گروه	سهام واگذار نشده است	بخشی از سهام واگذار نشده است
۱	پتروپارس	۱	*	
۲	توسعه پترو ایران	۱		*
۳	پشتیبانی ساخت و تهیه کالای نفت تهران	۱	*	
۴	خدمات مهندسی و تجهیزات صنعتی توربین جنوب	۱	*	
۵	خدمات ترابری و پشتیبانی نفت	۱	*	
۶	پیرا حفاری ایران	۱	*	
۷	حفاری شمال	۱		*
۸	ملی حفاری ایران	۱		*
۹	مهندسی ساختمان صنایع نفت - ایک	۱	*	
۱۰	خدمات رفاهی نفت	۱	*	
۱۱	بهینه‌سازی مصرف سوخت	۲	*	
۱۲	مهندسی و توسعه نفت	۲	*	
۱۳	خدمات عمومی و بهداشتی صنعتی و خدمات درمانی صنعت نفت	۲	*	
۱۴	پایانه‌های صادراتی مواد نفتی	۲		*

ردیف	شرکت	گروه	سهام واگذار نشده است	بخشی از سهام واگذار نشده است
۱۵	گاز استان خراسان رضوی	۲	*	
۱۶	بازرگانی نفت ایران نیکو	۲	*	
۱۷	شرکت ملی صادرات گاز ایران	۲	*	

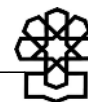
مآخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی سازی، سازمان خصوصی سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

در مجموع بررسی عملکرد واگذاری شرکت ملی نفت ایران نشان می‌دهد که ارزش واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه این شرکت طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ معادل ۲۷,۴۳۴ میلیارد ریال می‌باشد که واگذاری سهام به طرح توزیع سهام عدالت، حدود ۸۷ درصد ارزش واگذاری‌های این شرکت را شامل می‌شود. در این واگذاری‌ها، سهام شرکت‌های توسعه پترو ایران و بخشی از سهام شرکت هلیکوپتری ایران و حفاری شمال به ارزش ۳۵۲۴ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است، البته واگذاری انجام شده برطبق برنامه زمانبندی انجام نشده و علیرغم گذشت یک‌سال از پایان برنامه چهارم، هنوز هم تمام یا بخشی از سهام ۱۷ شرکت^۱ مشمول گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران واگذار نشده‌اند. سهام شرکت‌های ملی حفاری ایران و پایانه‌های صادراتی مواد نفتی نیز به ارزش ۲۳,۹۱۰ میلیارد ریال در طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است. در واگذاری سهام به طرح توزیع سهام عدالت، علیرغم دستور مقام معظم رهبری، ۳۰ درصد سهام شرکت ملی حفاری ایران که مشمول فعالیت‌های گروه ۱ می‌باشد، به صورت غیربورسی واگذار شده است.

۲-۴. شرکت ملی صنایع پتروشیمی

شرکت ملی صنایع پتروشیمی یکی از شرکت‌های مادر تخصصی زیرمجموعه وزارت نفت است که خود دارای شرکت‌های زیرمجموعه متعددی می‌باشد. براساس «آیین‌نامه اجرایی تشخیص، انطباق و طبقه‌بندی فعالیت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی (مصوب ۱۳۸۸ هیئت وزیران)»، شرکت ملی صنایع پتروشیمی مجموعاً دارای ۳۹ شرکت زیرمجموعه می‌باشد که ۳۸ شرکت آن، مشمول فعالیت‌های گروه ۱ است. شرکت ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ) نیز مشمول فعالیت‌های گروه ۲ می‌باشد. در جدول ۱۰ وضعیت واگذاری سهام بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی در طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ آمده است. طبق آمار و اطلاعات این جدول، بخشی از سهام ۱۰ شرکت مشمول گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی به ارزش ۶,۱۱۳ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است.

۱. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که از ۱۷ شرکت باقیمانده گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران، سهام ۱۳ شرکت واگذار نشده‌اند و ۴ شرکت دیگر نیز، بخشی از سهام آنها واگذار شده است.

جدول ۱۰. وضعیت واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی

خریداران	ارزش سهام واگذار شده* (میلیون ریال)	درصد واگذاری	گروه	نام شرکت	سال	
	۳۷۷۰۳	۵۳۲۴	۷/۵	-	حمل و نقل بازرگانی پتروشیمی	۱۳۸۴
		۳۲۳۷۹	۱/۱۵	۱	پتروشیمی شیراز	
-	-	-	-	-	۱۳۸۵	
چهار شرکت ترکیه‌ای	۹۸۷۴۶۰۸	۴	۰/۰۰۶	-	پتروشیمی آبادان	۱۳۸۶
		۷۵۳۲	۰/۰۹	-	پتروشیمی اراک	
		۱۱۷۶۶	۰/۷	-	پتروشیمی اصفهان	
		۲۵۶۸	۰/۰۱	-	پتروشیمی خارک	
		۲۱۷۷۳۱	۳۲/۵	-	پتروشیمی فن‌آوران	
		۶۰	۰/۰۰۲	۱	پتروشیمی شیراز	
		۷۶۷۴۹۴۷	۹۵/۶	-	پتروشیمی رازی	
۱۷۵۸۲۷۷	۱۴۲۶۰۱۷	۳۱/۳	-	پتروشیمی امیرکبیر	۱۳۸۷	
		۲۵۳۲۹۴	۴/۴	-		پتروشیمی رازی
		۷۷۶۵۵	۱/۲۵	-		پتروشیمی فن‌آوران
		۱۳۱۱	۹۵	-		راهبران پتروشیمی
سرمایه‌گذاری ایران	۱۱۸۶۷۳۷	۱۰۶۶۱۹۲	۵۵	۱	بازرگانی پتروشیمی	۱۳۸۸
		۱۲۰۵۱۰	۴۹	۱	پتروشیمی مرجان	
		۳۵	۵	-	راهبران پتروشیمی	
- سرمایه‌گذاری توسعه الوند غدیر - بازرگانی پتروشیمی - سرمایه‌گذاری صندوق باننشستگی کارکنان صنعت نفت - گروه صنعتی شیمی پوشینه	۲۴۴۱۹۲۳	۱۴۶۶۲۱	۰/۶	۱	پتروشیمی جم	۱۳۸۹
		۸۲۲۷۰	۲/۶	-	پتروشیمی خراسان	
		۳۵۴۰۰	۰/۳۵	-	پتروشیمی پردیس	
		۱۶۰۰۰۰	۷۰	۱	پتروشیمی ارومیه	
		۱۸۶۹۹۹۱	۸/۳	۱	پتروشیمی زاگرس	
		۱۱۴۴۵۶	۰/۵۲	۱	پتروشیمی مارون	
		۳۲۶۳۴	۲/۵	۱	پتروشیمی مروارید	
		۵۱۶	۰/۰۱	۱	پتروشیمی فن‌آوران	
		۳۵	۴۷	۱	گسترش صنایع پایین‌دستی پتروشیمی	
		-	۱۵۲۹۹۲۴۸	مجموع واگذاری		

مأخذ: گزارش عملکرد خصوصی‌سازی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.
* آمار مربوط به واگذاری‌های سهام عدالت در جدول فوق لحاظ نشده است.

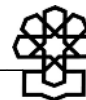
در جدول ۱۱ نیز آمار و اطلاعات مربوط به واگذاری سهام بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی در طرح توزیع سهام عدالت آمده است. طبق این جدول، سهام ۱۱ شرکت مشمول گروه ۱ و سهام یک شرکت مشمول گروه ۲، مجموعاً به ارزش ۸۵,۰۶۳ میلیارد ریال به طرح توزیع سهام عدالت اختصاص یافته است. نکته قابل توجه اینکه سهام واگذار شده عمدتاً از شرکت‌های مشمول گروه ۱ هستند و بازار عرضه آنها نیز غیربورسی است و این موضوع، مغایر سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی و دستور مقام معظم رهبری می‌باشد.

جدول ۱۱. شرکت‌های واگذار شده زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی در طرح توزیع سهام عدالت

ردیف	نام شرکت	گروه	بازار عرضه	وضعیت قیمت	مصوبه واگذاری ستاد مرکزی توزیع سهام عدالت	سهام تخصیص یافته (درصد)	ارزش فروش سهام (میلیارد ریال)
۱	حمل و نقل پتروشیمی	۱	بورسی	قطعی	۱۳۸۵/۷/۲۲۴	۲۹	۵۳
۲	پتروشیمی ارومیه	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۴۱۰
۳	پتروشیمی بندر امام	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۱۶۳۹۷
۴	پتروشیمی بوعلی سینا	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۳۲۷۹
۵	پتروشیمی بیستون	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۴۱۰
۶	پتروشیمی تبریز	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۱۰	۹۵۷
۷	پتروشیمی خوزستان	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۳۲۸
۸	پتروشیمی شهید تندگویان	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۱۰	۶۸۳
۹	پتروشیمی فجر	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۸۱۹۹
۱۰	پتروشیمی جم	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۱۵	۴۰۹۹
۱۱	پتروشیمی مارون	۱	غیربورسی	غیرقطعی	۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۱۰۲۴۸
۱۲	ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ)*	۲	بورسی	غیرقطعی	۱۳۸۸/۱۰/۲۵ مصوبه هیئت وزیران	۴۰	۴۰۰۰۰
مجموع واگذاری‌ها							
							۸۵۰۶۳

مآخذ: چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و مصوبات ستاد مرکزی سهام عدالت، دبیرخانه مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۹.
* به استثنای شرکت ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ)، سایر شرکت‌های فوق دارای مصوبه واگذاری ستاد مرکزی توزیع سهام عدالت هستند.

جدول ۱۲ نیز وضعیت سهام واگذار نشده بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی را نشان می‌دهد. طبق آمار و اطلاعات این جدول، برخی از شرکت‌های مشمول گروه ۱ و ۲، تمام یا بخشی از سهام آنها واگذار نشده است، نکته قابل توجه اینکه طبق قانون، کلیه سهام شرکت‌های مشمول گروه ۱ باید تا پایان سال ۱۳۸۹ واگذار شوند، اما مشاهده می‌شود که در حال حاضر هنوز بخشی از سهام شرکت‌های مشمول گروه ۱ واگذار نشده‌اند.

جدول ۱۲. وضعیت سهام و اگزار نشده شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی

ردیف	شرکت	گروه	سهام و اگزار نشده	بخشی از سهام و اگزار نشده	ردیف	شرکت	گروه	سهام و اگزار نشده	بخشی از سهام و اگزار نشده
۱	پتروشیمی زاگرس	۱	*	۲۱	پتروشیمی ارومیه	۱	*	۲۱	پتروشیمی ارومیه
۲	بازرگانی پتروشیمی ایران	۱	*	۲۲	پتروشیمی خوزستان	۱	*	۲۲	پتروشیمی خوزستان
۳	عملیات غیرصنعتی بازارگاد	۱	*	۲۳	پتروشیمی بوعلی سینا	۱	*	۲۳	پتروشیمی بوعلی سینا
۴	پتروشیمی دماوند	۱	*	۲۴	پتروشیمی تبریز	۱	*	۲۴	پتروشیمی تبریز
۵	کالای پتروشیمی	۱	*	۲۵	پتروشیمی بندر امام	۱	*	۲۵	پتروشیمی بندر امام
۶	مدیریت توسعه صنایع پتروشیمی	۱	*	۲۶	پتروشیمی پارس (عسلویه)	۱	*	۲۶	پتروشیمی پارس (عسلویه)
۷	عملیات غیرصنعتی و خدمات صنایع پتروشیمی	۱	*	۲۷	پتروشیمی اوره و آمونیاک غدیر	۱	*	۲۷	پتروشیمی اوره و آمونیاک غدیر
۸	ره‌آوران فنون پتروشیمی	۱	*	۲۸	خدمات کیفیت آریا SGS	۱	*	۲۸	خدمات کیفیت آریا SGS
۹	شرکت پژوهش و فناوری پتروشیمی (پویش)	۱	*	۲۹	پتروشیمی ایلام	۱	*	۲۹	پتروشیمی ایلام
۱۰	بازرگانی پتروشیمی بین‌الملل	۱	*	۳۰	پتروشیمی مروارید	۱	*	۳۰	پتروشیمی مروارید
۱۱	پتروشیمی بین‌الملل	۱	*	۳۱	پتروشیمی مرجان	۱	*	۳۱	پتروشیمی مرجان
۱۲	عملیات غیرصنعتی و خدمات پتروشیمی	۱	*	۳۲	گسترش صنایع پایین‌دستی پتروشیمی (صنایع تأمین آتی پتروشیمی)	۱	*	۳۲	گسترش صنایع پایین‌دستی پتروشیمی (صنایع تأمین آتی پتروشیمی)
۱۳	پتروشیمی مبین	۱	*	۳۳	توسعه صنایع پایین‌دستی پتروشیمی	۱	*	۳۳	توسعه صنایع پایین‌دستی پتروشیمی
۱۴	پتروشیمی بوشهر	۱	*	۳۴	پتروشیمی هگمتانه	۱	*	۳۴	پتروشیمی هگمتانه
۱۵	پتروشیمی شیراز	۱	*	۳۵	سرمایه‌گذاری پتروشیمی	۱	*	۳۵	سرمایه‌گذاری پتروشیمی
۱۶	پتروشیمی اروند	۱	*	۳۶	پتروشیمی باختر	۱	*	۳۶	پتروشیمی باختر
۱۷	پتروشیمی برزویه	۱	*	۳۷	پتروشیمی مارون	۱	*	۳۷	پتروشیمی مارون
۱۸	پتروشیمی شهید تندگویان	۱	*	۳۸	پتروشیمی جم	۱	*	۳۸	پتروشیمی جم
۱۹	پتروشیمی فجر	۱	*	۳۹	شرکت ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ)	۲	*	۳۹	شرکت ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ)
۲۰	پتروشیمی بیستون	۱	*				*		

مآخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

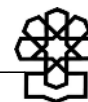

در مجموع بررسی عملکرد واگذاری شرکت ملی صنایع پتروشیمی نشان می‌دهد که ارزش واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه این شرکت طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ معادل ۱۰۰۳۶۲ میلیارد ریال می‌باشد که واگذاری سهام به طرح توزیع سهام عدالت، حدود ۹۳ درصد ارزش واگذاری‌های این شرکت را شامل می‌شود. در این واگذاری‌ها، بخشی از سهام ۲۰ شرکت زیرمجموعه به ارزش ۱۵,۲۹۹ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است، البته واگذاری انجام شده برطبق برنامه زمانبندی انجام نشده و علیرغم گذشت یک سال از پایان برنامه چهارم، هنوز هم تمام یا بخشی از سهام ۳۸ شرکت^۱ مشمول گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی واگذار نشده‌اند. بخشی از سهام ۱۲ شرکت زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی نیز به ارزش ۸۵,۰۶۳ میلیارد ریال در طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است. در واگذاری سهام به طرح توزیع سهام عدالت، علیرغم دستور مقام معظم رهبری، حدود ۳۰ درصد سهام ۱۱ شرکت مشمول فعالیت‌های گروه ۱ که قیمتگذاری ۱۰ شرکت آن به صورت غیربورسی بوده‌اند، واگذار شده است و از فعالیت‌های مشمول گروه، صرفاً ۴۰ درصد سهام شرکت ملی صنایع پتروشیمی (هلدینگ) در قالب طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است.

۳-۴. شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران

شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران یکی از چهار شرکت مادر تخصصی زیرمجموعه وزارت نفت است. براساس «آیین‌نامه اجرایی تشخیص، انطباق و طبقه‌بندی فعالیت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی (مصوب سال ۱۳۸۸ هیئت وزیران)»، این شرکت دارای ۱۳ بنگاه مشمول گروه ۲ می‌باشد. جدول ۱۳ وضعیت واگذاری شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ را نشان می‌دهد. طبق آمار و اطلاعات این جدول، از بین بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، تنها ۱۴/۵ درصد سهام شرکت پالایش نفت اصفهان به ارزش ۴۷۷۰ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است و سهام باقی شرکت‌ها طبق برنامه واگذاری هنوز به بخش غیردولتی واگذاری نشده‌اند.

۱. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که از ۳۸ شرکت باقیمانده گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، سهام ۲۶ شرکت واگذار نشده‌اند و ۱۲ شرکت دیگر نیز، بخشی از سهام آنها واگذار شده است.

جدول ۱۳. واگذاری شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران

سال	نام شرکت	گروه	درصد واگذاری	ارزش سهام واگذار شده* (میلیون ریال)	خریداران
۱۳۸۴	-	-	-	-	-
۱۳۸۵	-	-	-	-	-
۱۳۸۶	-	-	-	-	-
۱۳۸۷	پالایش نفت اصفهان	دو	۵/۹۵	۱۳۹۶۹۱۲	- صندوق بازنشستگی کشوری - تجلی مهر ایرانیان
۱۳۸۸	پالایش نفت اصفهان	دو	۹	۳۳۷۳۳۴۸	- سرمایه‌گذاری نفت و گاز تأمین - سرمایه‌گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان صنعت نفت - تعاونی مسکن کارکنان وزارت بهداشت
۱۳۸۹	-	-	-	-	-
مجموع واگذاری			۴۷۷۰۲۶۰		

مآخذ: گزارش عملکرد خصوصی‌سازی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹، چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و آمار و اطلاعات سال ۱۳۸۹، چهارماهه است.

* آمار مربوط به واگذاری‌های سهام عدالت در جدول فوق لحاظ نشده است.

آمار و اطلاعات جدول ۱۴، وضعیت واگذاری سهام بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در طرح توزیع سهام عدالت را نشان می‌دهد. طبق این جدول، عمدتاً ۴۰ درصد از سهام ۱۰ شرکت زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران به ارزش ۱۰۱,۰۹۱ میلیارد ریال در طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است. شرکت‌های واگذار شده تماماً از بنگاه‌های مشمول گروه ۲ بوده و بازار عرضه آنها نیز بورس می‌باشد.

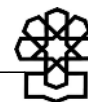
جدول ۱۴. شرکت‌های واگذار شده زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در

طرح توزیع سهام عدالت

ردیف	نام شرکت	گروه	بازار عرضه	وضعیت قیمت	مصوبه واگذاری ستاد مرکزی توزیع سهام عدالت (درصد)	سهام تخصیص یافته (درصد)	ارزش فروش سهام (میلیارد ریال)
۱	پالایش نفت آبادان	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۷۲۷۷
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۲	پالایش نفت اصفهان	۲	بورس	غیرقطعی	۲۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۳۰	۷۲۴۲
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۳	پالایش نفت بندرعباس	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۳۹۱۶
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۴	پالایش نفت تهران	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۲۹۱۵
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۵	پالایش نفت شازند اراک	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۲۲۴۸
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۶	پالایش نفت شیراز	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۲۲۴۸
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۷	پالایش نفت کرمانشاه	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۲۲۴۸
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۸	پالایش نفت لاوان	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۲۷۲۹
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۹	پالایش نفت تبریز	۲	بورس	غیرقطعی	۳۰-۱۳۸۶/۱۰/۲۰	۴۰	۱۲۹۱۵
					-۱۳۸۸/۴/۲۵		
۱۰	ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران	۲	بورس	غیرقطعی	-۱۳۸۸/۴/۲۵	۴۰	۷۳۵۳
۱۰۱۰۹۱	مجموع واگذاری‌ها						

مآخذ: چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹ و مصوبات ستاد مرکزی سهام عدالت، دبیرخانه مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۹.

جدول ۱۵ نیز وضعیت سهام واگذار نشده بنگاه‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران را نشان می‌دهد. طبق آمار و اطلاعات این جدول، شرکت‌های مشمول گروه ۲، تمام یا بخشی از سهام آنها واگذار نشده است. نکته قابل توجه اینکه به استثنای بخشی از سهام شرکت پالایش نفت اصفهان، سهام سایر شرکت‌های واگذار شده در قالب طرح توزیع سهام عدالت بوده است.

جدول ۱۵. وضعیت سهام واگذار نشده شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران

ردیف	شرکت	گروه	سهام واگذار نشده	بخشی از سهام واگذار نشده
۱	پالایشگاه بندرعباس	۲		*
۲	پالایشگاه نفت لاوان	۲		*
۳	پالایش نفت تهران	۲		*
۴	پالایش نفت شیراز	۲		*
۵	پالایش نفت کرمانشاه	۲		*
۶	پالایش نفت آبادان	۲		*
۷	پالایش نفت شازند اراک	۲		*
۸	پالایش نفت تبریز	۲		*
۹	پالایش نفت اصفهان	۲		*
۱۰	ملی مهندسی و ساختمان نفت ایران	۲	*	
۱۱	شرکت خطوط لوله و مخابرات نفت ایران	۲	*	
۱۲	شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران	۲		*
۱۳	توسعه صنایع پالایش نفت (صادرات فرآورده‌های نفتی ویژه)	۲	*	

مآخذ: با استفاده از گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹ و با استفاده از چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

در مجموع بررسی عملکرد واگذاری شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران نشان می‌دهد که ارزش واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه این شرکت طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ معادل ۱۰۵,۸۶۱ میلیارد ریال می‌باشد که واگذاری سهام به طرح توزیع سهام عدالت، حدود ۹۵ درصد ارزش واگذاری‌های این شرکت را شامل می‌شود. در این واگذاری‌ها، حدود ۱۵ درصد از سهام شرکت پالایش نفت اصفهان به ارزش ۴۷۷۰ میلیارد ریال به بخش غیردولتی واگذار شده است، البته هرچند شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران همگی مشمول فعالیت‌های گروه ۲ هستند، اما عملکرد واگذاری‌های انجام شده نشان می‌دهد، درحال

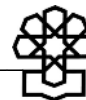
حاضر تمام یا بخشی از سهام ۱۳ شرکت^۱ زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران واگذار نشده‌اند. بخشی از سهام ۱۰ شرکت زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران نیز به ارزش ۱۰۱,۰۹۱ میلیارد ریال در طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است و شرکت‌های مذکور، همگی مشمول فعالیت‌های گروه ۲ بوده و قیمتگذاری سهام آنها نیز بررسی بوده است.

۵. چالش‌های خصوصی‌سازی در صنعت نفت و پتروشیمی

خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی را باید مهمترین طرح فراروی صنعت انرژی، به خصوص در حوزه نفت، گاز و پتروشیمی کشور دانست. اما صرفنظر از این موضوع، آنچه که در رابطه با خصوصی‌سازی صنعت نفت، نیازمند عنایت همه‌جانبه و کارشناسی می‌باشد، توجه به نقش بخش انرژی در تأمین درآمدهای ارزی کشور از یکسو و تأمین و توزیع انرژی به‌عنوان یکی از مهمترین نهاده‌های تولید و راهبردی‌ترین کالای عصر صنعتی و فراصنعتی ازسوی دیگر است. تجربیات بین‌المللی گذشته و جاری در حوزه اقتصاد سیاسی انرژی، به خوبی نشان‌دهنده اهمیت این کالا و وجوه تمایز آن با سایر کالاهای قابل مبادله در عرصه تجارت بین‌الملل است.^۲ ازسوی دیگر، ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، با هدف تسریع در رشد ثروت ملی و توسعه عدالت اجتماعی انجام گرفته است. بنابراین اجرای سیاست‌های فوق باید سرمنشأ حرکت‌ها و اتخاذ راهکارهایی باشد که رسیدن به دو هدف فوق را تسریع نماید. نفت بدون تردید باید نقش اساسی در این فرآیند ایفا کند و اتخاذ این رویکرد بیانگر این واقعیت است که با تدبیر سیاستگذاران می‌توان از تمامی ظرفیت‌های صنعت نفت جهت تولید ثروت ملی استفاده کرد و به‌طور همزمان، عدالت اجتماعی را در کشور برقرار ساخت. لذا تسری سیاست‌های واگذاری بنگاه‌های صنعت نفت در محدوده قانونی به بخش خصوصی، بدون در نظر گرفتن این مزیت استثنایی، محروم ساختن کشور و عموم مردم از رسیدن به عدالت اجتماعی و توسعه اقتصادی است. در این رابطه لازم است تدابیر خاصی برای صنعت نفت و گاز کشور در چارچوب سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی اندیشیده شود و از شتابزدگی باید به‌شدت دوری شود و واگذاری این ثروت ملی، به‌عنوان دفع شر، تلقی نشود. زیرا با واگذاری صنایع پایین‌دستی نفت که رسوب سرمایه‌های ملی پس از یک‌صدسال تولید و صادرات

۱. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که از ۱۳ شرکت باقیمانده گروه ۱ زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، سهام سه شرکت واگذار نشده‌اند و ۱۰ شرکت دیگر نیز، بخشی از سهام آنها واگذار شده است.

۲. «صنعت نفت و خصوصی‌سازی»، ماهنامه اقتصاد ایران، آبان‌ماه ۱۳۸۶.

نفت خام تلقی می‌شوند، بخش سودآور و واجد مزیت از اختیار مدیریت ملی اقتصاد خارج می‌سازد و حتی کشور را نیز در تأمین منابع برای حفظ این صنعت در آینده دچار مشکل نموده و سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز آتی را مختل خواهد ساخت. بنابراین اولاً مصداق اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی در صنعت نفت، مشابه سایر صنایع نمی‌باشد و ثانیاً واگذاری شتابزده صنایع پایین‌دستی بدون احتساب جوانب آن، سبب محروم ساختن عموم مردم از مهمترین مزیت اقتصادی کشور محسوب می‌شود. به این ترتیب باید از این سرمایه عظیم برگشت‌ناپذیر در جهت ایجاد و توسعه ساختارهای پایدار تولید و برقراری اقتصاد مولد در کشور بهره جست. ازسوی دیگر، شکستن فضای تقلیدی و القای واقع‌گرایانه نیازهای اقتصادی ملی به صنعت نفت و درآمدهای حاصل از آن در چارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، از ضروریات و الزامات تحقق اهداف این سیاست‌هاست.^۱

لذا بررسی روند خصوصی‌سازی در این صنعت و شناسایی موانع و چالش‌های آن و همچنین ارائه راهکارهای مناسب جهت اتخاذ مناسب‌ترین سیاست‌ها و استراتژی‌ها، ضروری است. این درحالی است که در مسیر اجرای خصوصی‌سازی در صنعت نفت، مشکلات متعددی رخ می‌نماید. در ادامه، چالش‌های خصوصی‌سازی در این صنعت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۵. کمبود سرمایه و نیاز به جذب سرمایه‌های خارجی

یکی از چالش‌های پیش‌روی برنامه خصوصی‌سازی در کشور کمبود منابع سرمایه‌ای است. برآوردها نشان می‌دهد ارزش بنگاه‌هایی که قرار است براساس قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی از طریق بورس واگذار شوند، حدود ۱۲۰ میلیارد دلار است و درحال حاضر ارزش بازار اوراق بهادار حدود ۳۶ میلیارد دلار است،^۲ لذا مقایسه این دو عدد نشان می‌دهد که ظرف چند سال آینده ارزش بازار اوراق بهادار باید به حدود تقریباً سه برابر برسد. با این ترتیب، یکی از مسائل بسیار مهم در بحث واگذاری سهام شرکت‌های دولتی موضوع قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، برنامه‌ریزی برای طرف تقاضای این سهام است. زیرا این حجم عظیم بنگاه‌های دولتی که مشمول واگذاری هستند به تقویت بعد تقاضا نیاز دارد. نکته قابل توجه اینکه، این رقم، تنها ارزش واگذاری‌ها می‌باشد و اگر ارزش

۱. محمدباقر حشمت‌زاده و همکاران، «نفت و سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی»، فصلنامه بررسی‌های اقتصاد

انرژی، سال سوم، شماره ۱۱، زمستان ۱۳۸۶.

۲. منصوره عباسی، «چالش‌ها و الزامات خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی»، مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۸.

سرمایه‌گذاری‌های جدید ناشی از آزادسازی فعالیت‌های اقتصادی را نیز به آن اضافه کنیم، میزان سرمایه بازار بورس کشور باید بیش از اینها افزایش یابد.

با توجه به اینکه یکی از ویژگی‌های صنعت انرژی به‌خصوص حوزه نفت و پتروشیمی، سرمایه‌بر بودن می‌باشد. لذا سرمایه‌گذاری و فعالیت در این صنعت، مستلزم برخورداری از منابع قابل توجه سرمایه‌ای است.^۱ همان‌گونه که در بخش قبلی روند واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در صنعت نفت مورد بررسی قرار گرفت، آمار و ارقام حکایت از کندی این روند برخلاف برنامه زمانبندی مورد نظر دارد. کمبود نقدینگی و سرمایه لازم، یکی از دلایل کاهش انگیزه بخش خصوصی برای ورود به فعالیت در این صنایع است. در حال حاضر، طبق اظهار نظر کارشناسان و متخصصان این صنعت، سرمایه لازم برای راه‌اندازی و تأسیس یک واحد پالایشگاه حدود ۳ میلیارد دلار و نیز سرمایه لازم برای تأسیس یک واحد پتروشیمی در حدود ۱/۵ الی ۲ میلیارد دلار می‌باشد.^۲ بنابراین تأسیس واحدهای پالایشگاهی و پتروشیمی و یا خریداری واحدهای موجود، نیاز به سرمایه‌گذاری عظیمی دارد که قطعاً بدون حمایت‌های مالی دولت، از توان بخش خصوصی خارج است.

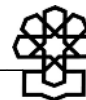
البته در ماده (۲۸) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی منبع مالی مورد نیاز جهت تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های غیردولتی از خارج از کشور (سالیانه حداقل ده میلیارد دلار خط اعتباری) مورد نظر قرار گرفته و همچنین بخشی از منابع حساب ذخیره ارزی برای این منظور در نظر گرفته شده است، اما تاکنون عملکردی در خصوص اعطای تسهیلات از این حساب به بخش خصوصی گزارش نشده است.^۳ این موضوع با وجود تحریم‌های سیاسی و اقتصادی اخیر بین‌المللی بر علیه کشور، تشدید شده است.

ایجاد زیرساخت‌های پولی و مالی نیز در این زمینه می‌تواند مؤثر باشد. صنعت نفت ایران با وجود حجم گسترده گردش مالی و اثرگذاری آن بر جریان‌های نقدینگی در اقتصاد ملی و نیاز گسترده به منابع مالی برای اجرا و پیشبرد اهداف، هنوز فاقد یک نهاد مالی برخوردار از نگاه تخصصی به فعالیت‌های این حوزه است. این در شرایطی است که برخی از دیگر زیربخش‌های اقتصاد ملی که دارای سهمی به مراتب پایین‌تر از صنعت نفت در تولید ناخالص ملی هستند، دارای بانک و نهادهای تخصصی مالی بوده و تأمین منابع مالی لازم برای فعالیت‌های خود را از طریق این مؤسسات انجام

۱. «صنعت نفت و خصوصی‌سازی»، ماهنامه اقتصاد ایران، آبان‌ماه ۱۳۸۶.

۲. مصاحبه با مهندس محمدرضا نعمت‌زاده (رئیس اسبق شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران)، ۱۳۸۹/۶/۲۴.

۳. «چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی»، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.

می‌دهند^۱ اما از آنجا که ماهیت فعالیت‌های صنعت نفت در شمار صنایع سرمایه‌بر بوده و حجم پروژه‌های آن از مقیاسی به مراتب بزرگتر از طرح‌های سایر بخش‌های اقتصادی برخوردار است، لذا تأمین نیازهای مالی این صنعت، مأموریتی تخصصی است که خارج از توان مالی موجود بانک‌های تخصصی و تجاری کشور می‌باشد. بنابراین، توان تأمین نقدینگی مورد نیاز برای خرید سهام شرکت‌های قابل واگذاری در حوزه نفت و پتروشیمی از طریق منابع داخلی دور از ذهن است.

زیرا براساس حکم ماده (۱۸) بسته سیاستی - نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۹، مجموع تسهیلات و تعهدات قابل پرداخت به هر ذینفع واحد، حداکثر معادل ۱۵ درصد سرمایه پایه هر بانک و یا مؤسسه اعتباری تعیین شده است.^۲ آمار و اطلاعات مربوط به سرمایه شده ثبتي بانک‌های تخصصی و تجاری کشور نیز این موضوع را تأیید می‌نماید. در این رابطه آمار و اطلاعات جدول ۱۶ میزان سرمایه پرداخت شده ثبتي بانک‌های تخصصی و تجاری کشور تا سال ۱۳۸۹ را نشان می‌دهد. تسهیلات قابل پرداخت هر بانک به هر ذینفع واحد با توجه به سقف حداکثری در نظر گرفته شده در ماده (۱۸) بسته سیاستی - نظارتی سال ۱۳۸۹ بانک مرکزی، نشان می‌دهد که حتی تسهیلات بانک‌های داخلی کشور نیز کفاف سرمایه‌گذاری‌های ۲ الی ۳ میلیارد دلاری برای هر واحد پالایشگاهی و پتروشیمی را نمی‌دهد. طبق این جدول مشاهده می‌شود که تسهیلات قابل پرداخت به هر ذینفع از سوی هر بانک داخلی، بیش از ۱۰ درصد سرمایه مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری، تأسیس و راه‌اندازی یک واحد پالایشگاهی و یا پتروشیمی را پوشش نمی‌دهد. در عین حال حتی اگر جهت ارائه این تسهیلات، کنسرسیومی متشکل از بانک‌های داخلی نیز تشکیل شود، باز هم کفاف سرمایه مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در این صنایع را نخواهد داد.

۱. «خصوصی‌سازی صنعت نفت - الزامات نفت خصوصی»، ماهنامه اقتصاد ایران، دی‌ماه ۱۳۸۷.

۲. ماده (۱۸) بسته سیاستی - نظارتی شبکه بانکی کشور (مصوب شورای پول و اعتبار - ۱۳۸۹): مجموع تسهیلات و تعهدات به هر ذینفع واحد حداکثر ۱۵ درصد سرمایه پایه هر مؤسسه اعتباری، تعیین می‌شود. اعطای تسهیلات خارج از سقف‌های اشاره شده، منوط به کسب موافقت بانک مرکزی خواهد بود.

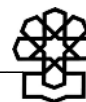
جدول ۱۶. سقف قانونی ارائه تسهیلات بانکی (میلیارد ریال)

نام بانک	مبلغ سرمایه پرداخت شده ثابتی	مبلغ حداکثر وام قابل پرداخت به هر ذینفع واحد (معادل ۱۵ درصد سرمایه پرداخت شده ثابتی)
بانک ملی ایران	۲۲/۴۰۰	۳/۳۶۰
بانک صادرات ایران	۱۶/۸۰۳	۲/۵۲۰
بانک تجارت	۱۰/۴۳۷	۱/۵۶۵
بانک ملت	۱۳/۱۰۰	۱/۹۶۵
بانک سپه	۷/۸۲۲	۱/۱۷۳
بانک رفاه کارگران	۸۹۵	۱۳۴
پست بانک	۵۶۱	۸۴
بانک مهر	۱۵/۰۰۰	۲/۲۵۰
بانک مسکن	۷/۰۶۷	۱/۰۶۰
بانک کشاورزی	۸/۰۲۱	۱/۲۰۳
بانک صنعت و معدن	۲۰/۷۲۲	۳/۱۰۸
بانک توسعه صادرات	۱۶/۴۱۹	۲/۴۲۶

مأخذ: اداره نظارت بر موقعیت مالی بانکها، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آذرماه ۱۳۸۹.

ضمناً خاطر نشان می‌سازد، تاکنون بانک‌های تجاری و تخصصی کشور ما بیش از ۱۰۰ درصد توانایی مالی خود، تسهیلات در اختیار بخش‌های مختلف اقتصادی قرار داده‌اند.^۱ با این حال، از آنجا که واگذاری‌های بخش نفت در طی سال‌های ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۹ معادل ۶۵۸،۲۳۳ میلیارد ریال بوده، لذا با احتساب واگذاری‌های باقیمانده شرکت‌های زیرمجموعه صنعت نفت و نیز منابع لازم برای سرمایه‌گذاری‌های جدید در این صنعت، مشخص است که تسهیلات اعطایی بانک‌های داخلی، کفاف پوشش این سرمایه‌گذاری‌ها را نمی‌دهد. براین اساس، استفاده از بازارهای مالی فرامرزی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند گزینه‌ای مناسب در این زمینه تلقی شود. در واقع دولت می‌تواند نه تنها با اعطای تسهیلات، بلکه با تضمین وام‌ها و تسهیلات دریافتی بخش خصوصی داخلی از طریق منابع بین‌المللی و فاینانس، از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در راستای خصوصی‌سازی و آزادسازی فعالیت‌های اقتصادی حمایت نماید. ضمن اینکه استفاده از نقدینگی این بازارها می‌تواند آثار مثبت غیرمستقیم دیگری را نیز برای صنعت نفت ایران به همراه داشته باشد. برای مثال، درگیر شدن سرمایه‌گذاران و نهادهای مالی خارجی و بین‌المللی در صنعت نفت ایران می‌تواند ضمن افزایش امکان استفاده از امکانات فنی خارجی و بین‌المللی، حاشیه امنی را برای صنعت نفت ایران در جریان اختلافات و مناقشات سیاسی

۱. با استفاده از آمار و اطلاعات گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.

ایجاد کرده و مانع اعمال تحریم‌های اقتصادی از جانب برخی کشورها بر صنعت نفت ایران شود. در این رابطه خاطرنشان می‌سازد که در سال‌های اخیر، منبع تأمین مالی عمده پروژه‌های انجام شده توسط صنعت نفت و پتروشیمی از منابع بودجه‌ای دولت و یا از طریق منابع مالی خارجی و فاینانس و با تضمین وزارت امور اقتصادی، دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بوده است که در جدول ۱۷ به برخی از آنها اشاره شده است.

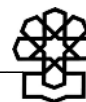
جدول ۱۷. منبع تأمین مالی برخی پروژه‌های صنعت نفت و پتروشیمی (۱۳۷۸-۱۳۸۳)

ردیف	شرکت	مصوبه	موضوع
۱	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۷/۱۱ شورای اقتصاد درخصوص تأمین مالی طرح خط لوله انتقال گاز اتیلن به غرب کشور با استفاده از تسهیلات مالی خارجی توسط شرکت مدیریت توسعه صنایع پتروشیمی با استفاده از حداکثر مبلغ یکصد و شصت میلیون و ششصد و پنجاه هزار (۱۶۰,۶۵۰,۰۰۰) دلار تسهیلات فاینانس از محل تسهیلات جزء «۲» بند «ز» تبصره «۲۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور	ارائه تسهیلات
۲	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۴/۲۷ شورای اقتصاد درخصوص اجرای طرح توسعه متانول چهارم توسط شرکت سهامی پتروشیمی زاگرس با استفاده از تسهیلات مالی خارجی حداکثر مبلغ یکصد و سی و پنج میلیون و پانصد و هفتاد و پنج هزار (۱۳۵,۵۷۵,۰۰۰) یورو صورت خالص و معادل یکصد و هفتاد و هشت میلیون و هفتصد و هشتاد و پنج هزار (۱۷۸,۷۸۵,۰۰۰) یورو از محل تسهیلات بند «و» تبصره «۲۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور از طریق مشارکت ایرانی - خارجی	ارائه تسهیلات
۳	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۴/۲۷ شورای اقتصاد درخصوص اجرای طرح الفین پنجم (اتیلن خارگ) توسط شرکت مدیریت توسعه صنایع پتروشیمی با استفاده از تسهیلات مالی خارجی حداکثر مبلغ دویست و سی و شش میلیون و یکصد و سی هزار (۲۳۶,۱۳۰,۰۰۰) دلار تسهیلات به صورت خالص و معادل سیصد و یازده میلیون و پانصد و پنجاه و پنج هزار (۳۱۱,۵۵۵,۰۰۰) دلار از محل تسهیلات بند «و» تبصره «۲۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور از طریق مشارکت ایرانی - خارجی	ارائه تسهیلات
۴	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۸/۱۹ شورای اقتصاد درخصوص سرمایه‌گذاری از محل منابع داخلی شرکت ملی صنایع پتروشیمی در اجرای طرح مجتمع الفین هشتم شرکت پتروشیمی اروند به مبلغ دوازده هزار و چهارصد و هفتاد و چهار میلیارد و چهارصد و شصت میلیون (۱۲,۴۷۴,۴۶۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال	ارائه تسهیلات
۵	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۲/۱۹ شورای اقتصاد درخصوص اجرای طرح اتیل بنزن / استایرین / پلی استایرین توسط شرکت سهامی پتروشیمی پارس با استفاده از تسهیلات مالی خارجی حداکثر مبلغ یکصد و شصت و هشت میلیون و نهصد و پنجاه هزار (۱۶۸,۹۵۰,۰۰۰) دلار تسهیلات به صورت خالص و معادل دویست و بیست و یک میلیون و هفتصد و یازده هزار (۲۲۱,۷۱۱,۰۰۰) دلار از محل تسهیلات جزء «۱» بند «ز» تبصره «۲۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۲ کل کشور	ارائه تسهیلات

موضوع	مصوبه	شرکت	ردیف
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۸۲/۶/۹ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت توسط سیستم بانکی کشور تا سقف مبلغ یکصد و هشتاد و هشت میلیون و دویست و شصت و شش هزار (۱۳۸,۲۶۶,۰۰۰) یورو برای تأمین مالی طرح تولید آمونیاک ۳ پتروشیمی رازی توسط شرکت مدیریت توسعه صنایع پتروشیمی از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۶
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۸۱/۴/۲۹ هیئت وزیران تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور به شرح زیر از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی: ۱. شرکت پتروشیمی مبین تا سقف مبلغ یکصد و بیست و هفت میلیون و هفتصد و هشتاد و دو هزار (۱۲۷,۷۸۲,۰۰۰) یورو برای تأمین مالی طراحی و تولید ۶ توربین گازی به همراه لوازم یدکی و ابزار مخصوص طرح تولید برق و بخار ۲. شرکت پتروشیمی مبین تا سقف مبلغ سه میلیون و یکصد و پنجاه و هفت هزار و دویست و پنجاه (۳,۱۵۷,۲۵۰) یورو برای تأمین مالی نظارت بر نصب و اجرای تعهدات و آزمایش توربین های گازی طرح تولید برق و بخار ۳. شرکت پتروشیمی مبین تا سقف مبلغ سه میلیون و پانصد هزار (۳,۵۰۰,۰۰۰) یورو برای تأمین مالی ساخت و تهیه مواد و تجهیزات سیستم کنترل طرح تولید برق و بخار ۴. شرکت پتروشیمی مبین تا سقف مبلغ یازده میلیون و پانصد هزار (۱۱,۵۰۰,۰۰۰) یورو برای تأمین مالی طراحی تولید، آزمایش، ابزار و قطعات یدکی ایستگاه فرعی ۱۳۲ کیلوولت گازی ۵. شرکت پتروشیمی مبین تا سقف مبلغ سی و نه میلیون و هشتاد هزار (۳۹,۰۸۰,۰۰۰) یورو برای تأمین مالی طراحی و عرضه مواد و تجهیزات سیستم خنک کننده ژنراتورهای طرح تولید برق و بخار	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۷
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۵ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور تا سقف مبلغ هفتاد و سه میلیون و نهصد و هفتاد و دو هزار (۷۳,۹۷۲,۰۰۰) یورو برای طرح خرید مهندسی اصولی و تفصیلی، تجهیزات و لوازم یدکی، خدمات نظارت و آموزش مربوط به واحد جداسازی هوا و تولید هوای فشرده توسط شرکت پتروشیمی مبین از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۸
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۹/۹/۶ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور برای طرح خرید تجهیزات، خدمات مهندسی و لیسانس، مهندسی تفصیلی، نصب و راه اندازی و آموزش طرح PET-2 شرکت پتروشیمی تندگویان تا سقف مبلغ یکصد و سی و میلیون (۱۳۰,۰۰۰,۰۰۰) یورو از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۹
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۹/۴/۵ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور به شرح زیر از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی: ۱. خرید دانش فنی، تجهیزات، خدمات مهندسی اصولی، مهندسی تفصیلی، آموزش و نظارت و راه اندازی طرح کریستال ملامین شرکت پتروشیمی خراسان تا سقف مبلغ	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۰

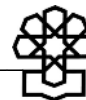
موضوع	مصوبه	شرکت	ردیف
	چهل و چهار میلیون و نهصد هزار (۴۴,۹۰۰,۰۰۰) دلار ۲. خرید دانش فنی، تجهیزات، خدمات مهندسی اصولی، مهندسی تفصیلی، آموزش و نظارت و راه اندازی طرح متانول سوم به نام شرکت پتروشیمی فن آوران تا سقف مبلغ یکصد و بیست میلیون (۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰) یورو		
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور جهت خرید تجهیزات، خدمات مهندسی، طراحی، مهندسی تفصیلی، آموزش و نظارت و راه اندازی طرح مجموعه تصفیه خانه آب شرکت پتروشیمی فجر تا سقف مبلغ چهل و شش میلیون و چهارصد و پنجاه و شش هزار (۴۵,۶۴۶,۰۰۰) یورو از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۱
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۱۲/۸ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور به شرح زیر از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی: ۱. خرید تجهیزات، خدمات مهندسی، طراحی، مهندسی تفصیلی، آموزش و نظارت و راه اندازی طرح مجموعه نیروگاه شرکت پتروشیمی فجر تا سقف مبلغ سیصد و چهار میلیون و هفتصد و پنجاه و نه هزار و سیصد و هشتاد (۳۰,۴۷۵۹,۳۸۰) فرانک سوئیس ۲. خرید تجهیزات و لوازم یدکی و خدمات مهندسی تفصیلی و همکاری فنی و سایر هزینه های مربوط طرح آروماتیک سوم پتروشیمی بوعلی سینا تا سقف مبلغ دوست و بیست و نه میلیون و هفتصد و هفده هزار (۲۲۹,۷۱۷,۰۰۰) دلار ۳. خرید تجهیزات و لوازم یدکی و خدمات مهندسی تفصیلی طرح پلیمرهای مهندسی شرکت پتروشیمی خوزستان تا سقف مبلغ یکصد و بیست میلیون و هفتصد و شصت و دو هزار (۱۲۰,۷۶۲,۰۰۰) دلار	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۲
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۸/۵ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور جهت اجرای بخش های مختلف توسعه بوتادین و تولید رزین مربوط به پتروشیمی تیریز از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی به ترتیب برای خرید: ۱. تجهیزات و خدمات مهندسی، طراحی، مهندسی پایه، مهندسی تفصیلی، لیسانس آموزش و نظارت و راه اندازی طرح توسعه بوتادین تا سقف مبلغ بیست و یک میلیون و هفت هزار (۲۱,۰۰۷,۰۰۰) مارک ۲. تجهیزات خدمات مهندسی طراحی، مهندسی تفصیلی، لیسانس آموزش و نظارت و راه اندازی طرح توسعه تولید رزین تا سقف مبلغ سی و هشت میلیون و یکصد هزار (۳۸,۱۰۰,۰۰۰) دلار	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۳
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۶/۷ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور جهت اجرای بخش های طرح های مختلف الفین ششم و هفتم شرکت مدیریت توسعه صنایع پتروشیمی (مجمع پتروشیمی امیرکبیر) از مؤسسات خارجی و بین المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی برای خرید: ۱. تجهیزات و مهندسی تفصیلی مورد نیاز مرحله دوم طرح اتیلن، تا سقف مبلغ سیصد و بیست و هفت میلیون و ششصد و نود هزار (۳۲,۷۶۹,۰۰۰) مارک	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۴

موضوع	مصوبه	شرکت	ردیف
	۲. دانش فنی و مهندسی اصولی تفصیلی و خرید تجهیزات مورد نیاز طرح پلی‌پروپیلن تا سقف مبلغ شصت میلیون و نهصد و بیست و پنج هزار و هشتصد و بیست و چهار (۶۰۹۲۵۸۲۴) یورو و نه میلیون و یکصد هزار (۹,۱۰۰,۰۰۰) دلار ۳. دانش فنی و مهندسی اصولی و تفصیلی و خرید تجهیزات مورد نیاز طرح پلی‌اتیلن سبک خطی تا سقف مبلغ هفتاد و دو میلیون یکصد و هفتاد و هفت هزار یورو و بیست میلیون دلار ۴. دانش فنی و مهندسی اصولی و تفصیلی و خرید تجهیزات مورد نیاز طرح بوتادین تا سقف مبلغ سی و چهار میلیون و پانصد و هفده هزار (۳۴,۵۱۷,۰۰۰) مارک		
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۶/۷ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور جهت خرید لیسانس و خدمات مهندسی اصولی تجهیزات مورد نیاز اجرای طرح پلیمرهای مهندسی شرکت پتروشیمی خوزستان تا سقف مبلغ هفتاد و چهار میلیون (۷۴,۰۰۰,۰۰۰) مارک از مؤسسات خارجی و بین‌المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۵
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۴/۲۰ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت توسط سیستم بانکی کشور تا سقف مبلغ یکصد و هشتاد و هشت میلیون و هفتصد و یازده هزار (۱۸۸,۷۱۱,۰۰۰) دلار جهت اجرای طرح اسیدترفتالیک خالص پتروشیمی شهید تندگویان از مؤسسات خارجی و بین‌المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۶
تضمین تسهیلات	مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۳/۲ هیئت وزیران در خصوص تضمین بازپرداخت تسهیلات اعتباری میان مدت و بلندمدت سیستم بانکی کشور بابت بخش آلمانی طرح اتیلن از الفین ششم به مبلغ سی میلیون و ششصد و پنجاه هزار (۳,۰۶۵۰,۰۰۰) مارک از مؤسسات خارجی و بین‌المللی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی	شرکت ملی صنایع پتروشیمی	۱۷

مأخذ: با استفاده از لوح حق، بانک قوانین کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.

اطلاعات جدول فوق حاکی از آن است که در سال‌های گذشته، شرکت ملی صنایع پتروشیمی عمده طرح‌های خود را از طریق منابع مالی خارجی و با تضمین دولت به انجام می‌رسانده است. حال با چنین شرایطی، چگونه از بخش خصوصی بدون چنین امتیازاتی انتظار ورود به عرصه چنین سرمایه‌گذاری‌های بزرگی می‌رود. بنابراین لازم است برای واگذاری فعالیت‌های صنعت نفت که نیاز به سرمایه‌گذاری بالایی دارد، دولت از طریق اعطای تسهیلات و یا تضمین تسهیلات بخش خصوصی، از فعالان این حوزه حمایت نماید و همچنان تا بالغ شدن این سرمایه‌گذاران نوپا، آنها را تحت حمایت خود قرار دهد. در واقع با توجه به اینکه سرمایه‌گذاری در صنعت نفت نیاز به سرمایه بالایی دارد و بخش خصوصی نیز توانایی این سرمایه‌گذاری‌های عظیم را ندارد و از سوی دیگر بانک‌های داخلی کشور توانایی مالی کافی برای پرداخت تسهیلات مورد نیاز این صنعت را ندارند، لذا دولت می‌تواند با تضمین بازپرداخت وام‌های مورد نیاز بخش خصوصی از خارج از

کشور، این سرمایه‌گذاران را مورد حمایت قرار دهد. ضمناً دولت می‌تواند تضمین وام‌هایی را نیز که قبلاً دولت در هنگام تأسیس و راه‌اندازی واحدهای فعال در صنعت نفت و پتروشیمی اعطا کرده، همچنان بعد از واگذاری این واحدها به بخش خصوصی اعمال نماید، منتهی جهت اطمینان از بازپرداخت این تسهیلات توسط بخش خصوصی، دولت می‌تواند موارد و میزان وام‌های تضمینی را در قراردادهای واگذاری واحدها به بخش خصوصی، قید نماید.

۲-۵. واگذاری سهام در طرح توزیع سهام عدالت

یکی از مشکلات خصوصی‌سازی شرکت‌های نفت و پتروشیمی، واگذاری بخشی از سهام این شرکت‌ها در قالب طرح توزیع سهام عدالت می‌باشد. طبق آمار و اطلاعات جداول پیشین، بیش از ۹۰ درصد ارزش واگذاری‌های انجام شده در شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح سهام عدالت بوده است. این درحالی است که مشکلات زیادی از سوی سهام‌داران عدالت بر این شرکت‌ها مترتب است. در واقع سهام‌داران عدالت، عمدتاً از دهک‌های پایین درآمدی هستند و با نگاه درآمدی به این سهام می‌نگرند، بنابراین در پایان هر سال مالی این سهام‌داران متقاضی دریافت سود سهام خود هستند. در عین حال، شرکت‌های مذکور برای اجرای طرح‌های توسعه‌ای خود به این منابع مالی نیازمند بوده و تمایلی به تقسیم سود بین سهام‌داران ندارند. با این ترتیب این موضوع تأمین مالی طرح‌های توسعه‌ای شرکت‌های پالایشی و پتروشیمی را با مشکل مواجه می‌کند. به‌عنوان نمونه، پالایشگاه اصفهان برای تضمین سوددهی خود در سال‌های آتی، نیاز به سرمایه‌گذاری مجدد و اجرای طرح‌های توسعه‌ای جدید دارد. اجرای این طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌های جدید نیز مستلزم منابع مالی لازم می‌باشد. در عین حال، با اینکه هیئت‌مدیره این شرکت، اسرار بر عدم تقسیم کامل سود سهام بین سهام‌داران و صرف آن در طرح‌های سرمایه‌گذاری دارند، اما سهام‌داران عدالت متقاضی دریافت سود سهام خود می‌باشند. زیرا نگاه این سهام‌داران به سهام عدالت، یک نگاه درآمدی است و از این رو باعث ایجاد مشکلاتی در تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های پالایشگاه اصفهان شده و به دنبال آن تضمین سوددهی این شرکت در آینده را نامطمئن می‌سازد.

از سوی دیگر سهام‌داران عدالت، تخصص و تجربه کافی برای مدیریت چنین شرکت‌های بزرگی را ندارند. خاطرنشان می‌سازد، صنعت نفت بنابر ماهیت پیچیده و کاملاً تخصصی فعالیت‌های خود، مستلزم برخورداری از دیدگاه‌های کارشناسی و حرفه‌ای در تمامی ابعاد، از جمله در حوزه سهام‌داران آن است. سرمایه‌گذاران اصلی شرکت‌های نفتی بزرگ دنیا، عمدتاً متشکل از سهام‌داران و فعالان حرفه‌ای بازارهای سهام و سرمایه می‌باشند و موفقیت این شرکت‌ها در پیشبرد اهداف

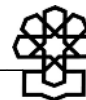
تجاری، در کنار سایر پیش‌شرط‌ها، مستلزم برخورداری از نگاه حرفه‌ای سهام‌داران به فعالیت‌های این حوزه است. براین اساس، حتی در حوزه سهام‌داران داخلی نیز واگذاری سهام شرکت‌های تابعه صنعت نفت، باید با رعایت ملاحظات مذکور صورت گیرد. واگذاری سهام به صورت توده‌ای و به گروه‌های غیرحرفه‌ای بازار سهام، می‌تواند زمینه آسیب‌پذیری صنعت را در میان‌مدت و از دست دادن فرصت‌های حیاتی را در بلندمدت فراهم سازد.^۱ بنابراین با این شرایط مدیریت سهام‌داران عدالت بر این شرکت‌ها نیز بر سایر مشکلات می‌افزاید.

۳-۵. واگذاری سهام به شبه‌دولتی‌ها

علاوه بر واگذاری سهام شرکت‌های تابعه صنعت نفت در قالب سهام عدالت که خود مشکلات متعددی را در پی خواهد داشت، خریدار بخش عمده‌ای از سهام این شرکت‌ها که به ظاهر به بخش خصوصی واگذار شده‌اند، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شبه‌دولتی‌ها از جمله صندوق‌های بازنشستگی و... می‌باشند، البته بخشی دیگر از سهام شرکت‌های قابل واگذاری در صنعت نفت و پتروشیمی بابت ردیون دولت به این مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شبه‌دولتی‌ها واگذار شده است. لذا با این شرایط، تصمیم‌گیری‌ها کما فی سابق در دست دولت خواهد بود و مدیریت خصوصی بر این شرکت‌ها حاکم نخواهد بود.^۲ در واقع نهادهای عمومی غیردولتی به دلیل قدرت مالی قوی، سهم بیشتری از شرکت‌های دولتی واگذار شده در این حوزه را به خود اختصاص داده‌اند. این مسئله سبب شده که بخش خصوصی واقعی به دلیل داشتن سهم کمتر، در جلسات هیئت‌مدیره در جایگاه قدرتمندتری قرار نگیرد و بدین ترتیب کارشناسان و متخصصان این بخش نمی‌توانند به‌طور مطلوب در اداره شرکت نقش داشته و سهم باشند. نکته دیگری که در رابطه با نهادهای عمومی غیردولتی وجود دارد این است که با تغییر مدیریت در سطوح بالاتر و به تبع آن تغییر در سیاست و نوع نگاه آنها به مسائل، نمایندگان معرفی شده از سوی این نهادها در ترکیب هیئت‌مدیره شرکت نیز تغییر می‌کند و این

۱. «خصوصی‌سازی صنعت نفت - الزامات نفت خصوصی»، ماهنامه اقتصاد ایران، دی‌ماه ۱۳۸۷.

۲. به‌عنوان نمونه می‌توان نام شماره ۵۸۱۳ مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۶ ارسال شده از سوی شرکت‌های صنعتی نویدزرشیمی و صادر فر به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در خصوص سهام‌داران شرکت پتروشیمی امیرکبیر را مثال زد. طبق اطلاعات این نامه، شرکت‌های صنعتی نویدزرشیمی و صادر فر در سال ۱۳۸۷ اقدام به خرید ۳۰ درصد سهام شرکت پتروشیمی امیرکبیر از طریق سازمان خصوصی‌سازی و بورس کرده‌اند. به‌گونه‌ای که ترکیب خریداران در شرکت پتروشیمی امیرکبیر عبارتند از: شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی، شرکت سرمایه‌گذاری صنایع پتروشیمی و شیمیایی تأمین، صندوق بازنشستگی، پسرانداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، شرکت سرمایه‌گذاری صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین اجتماعی. بنابراین در مجموعه شرکت‌ها و سازمان‌های مذکور که به نوعی وابسته به دولت (شبه‌دولتی) می‌باشند، بالغ بر ۶۵ درصد سهام شرکت پتروشیمی امیرکبیر را در اختیار دارند که آثار و تبعات این نحوه مدیریت باعث شده است، شرکتی با سرمایه‌گذاری بالغ بر ۱۰۰,۰۰۰ میلیارد ریال و ۳,۳۰۰ سهام‌دار و ۲,۰۰۰ نفر پرسنل شاغل، همواره مواجه با زیان‌دهی بوده به‌طوری که در پایان سال ۱۳۸۸ افزون بر ۱,۰۰۰ میلیارد ریال زیان انباشته داشته و در آستانه سقوط و تعطیلی قرار گرفته است.

مسئله باعث زمان‌بر شدن تصمیم‌گیری‌ها، کند شدن و حتی توقف فعالیت‌های توسعه‌ای و سرمایه‌ای شرکت‌های واگذار شده می‌شود. به همین دلیل سرمایه‌گذاران بخش خصوصی ترجیح می‌دهند، سهام شرکتی را خریداری نمایند که سهام‌داران عدالت و نهادهای عمومی غیردولتی در آن سهم ندارند که این موضوع همانا مغایر روح سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم و حاکم شدن مدیریت خصوصی بر شرکت‌هاست،^۱ البته در ماده (۶) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم برای جلوگیری از ایجاد انحصار در فعالیت‌های اقتصادی توسط مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و عدم تجمع مالکیت سهام شرکت‌های دولتی در دست آنها، محدودیتی در نظر گرفته شده که این مؤسسات و نهادها حق مالکیت بیش از ۴۰ درصد سهم بازار هر کالا و یا خدمت را ندارند. البته نقض حکم ماده (۶) و عدم رعایت میزان مالکیت سهم بازار توسط مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، مغایر حکم ماده (۴۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم بوده و موجب اخلال در رقابت می‌گردد و مشمول مقررات فصل نهم این قانون بوده و مجازات‌های این فصل از سوی شورای رقابت در مورد مؤسسات و نهادهای خاطی قابل اجراست.

۴-۵. مشخص نبودن قیمت و قراردادهای بلندمدت تأمین خوراک واحدها

چالش دیگری که در اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی در حوزه نفت و خصوصاً پتروشیمی وجود دارد، موضوع خوراک واحدهای فعال در این حوزه است. در واقع بخش خصوصی برای ورود به فعالیت‌های حوزه نفت و پتروشیمی نیازمند حصول اطمینان از عملیات، فعالیت‌ها و تصمیمات مربوطه است. لذا عدم اطمینان از نحوه تأمین و نیز قیمت خوراک واحدهای قابل واگذاری و به تبع آن قیمت محصولات تولیدی، بحث نحوه فروش و عرضه گاز مورد نیاز واحدها با وجود واگذاری شرکت‌های گاز استانی به بخش خصوصی و نیز عدم تعیین تکلیف قراردادهای بلندمدت تأمین خوراک برای این واحدها، از موانعی است که بر سر راه عرضه سهام بنگاه‌های دولتی در صنعت نفت به بخش خصوصی واقعی وجود دارد. ضمن آنکه تاکنون ابهام در چگونگی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها^۲ و به دنبال آن افزایش قیمت خوراک و محصولات

۱. فاطمه میرجلیلی، «آسیب‌شناسی واگذاری‌ها در صنعت پتروشیمی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.

۲. در واقع طبق بند «الف» ماده (۱) قانون هدفمندکردن یارانه‌ها، قیمت نفت گاز، نفت کوره، گاز مایع و گاز پالایشگاه، به گونه‌ای افزایش می‌یابد که به تدریج تا پایان برنامه پنجم توسعه کمتر از ۹۰ درصد قیمت فوب خلیج فارس نباشد و براساس تبصره این بند، قیمت فروش نفت خام و میعانات گازی به پالایشگاه‌های داخلی، ۹۵ درصد قیمت فوب خلیج فارس خواهد بود و قیمت خرید فرآورده‌ها نیز متناسب با قیمت مذکور تعیین می‌گردد. همچنین طبق بند «ب» ماده (۱) قانون مذکور، میانگین قیمت فروش داخلی گاز طبیعی به گونه‌ای تعیین می‌شود که به تدریج تا پایان برنامه پنجم توسعه، حداقل ۷۵ درصد متوسط قیمت گاز طبیعی صادراتی پس از کسر هزینه‌های انتقال، مالیات و عوارض شود و طبق تبصره این بند، جهت تشویق سرمایه‌گذاری، قیمت خوراک واحدهای صنعتی، پالایشی و پتروشیمی برای حداقل ده سال، هر مترمکعب حداکثر ۶۵ درصد قیمت سبب صادراتی در مبدأ خلیج فارس تعیین می‌شود.

تولیدی واحدهای پتروشیمی و پالایشی، مشکلات مذکور را تشدید می‌نماید. در پالایشگاه‌های کشور، نفت خام مورد نیاز عمدتاً از محل تولیدات نفت خام مناطق خشکی و دریایی کشور و در سال‌های اخیر نیز بخشی از خوراک از طریق نفت خام وارداتی از کشورهای همسایه شمالی تأمین می‌شود. علاوه بر نفت خام، مقادیری نیز میعانات گازی حاصل از فروش گاز طبیعی در کشور جهت افزایش تولید فرآورده‌های سبک تقطیری در خوراک برخی از پالایشگاه‌ها تزریق می‌گردد. در جدول ۱۸ میزان خوراک و تولید پالایشگاه‌های داخلی کشور آمده است. طبق این جدول، خوراک پالایشگاه‌های کشور شامل نفت خام و میعانات گازی می‌باشد و تولیدات پالایشگاه‌ها نیز شامل؛ گاز مایع، بنزین، نفت سفید، نفت کوره، خوراک واحدهای پتروشیمی و... است. در واقع بخشی از خوراک واحدهای پتروشیمی وابسته به تولیدات پالایشگاه‌های کشور می‌باشد.

جدول ۱۸. میزان خوراک و تولید پالایشگاه‌های داخلی کشور

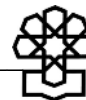
(میلیون بشکه معادل نفت خام در سال)

عنوان		سال				
		۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳
خوراک	نفت خام	۶۰۵/۲۳	۶۰۰/۴۵	۶۰۱/۹۷	۵۸۳/۱۵	۵۷۴/۹۹
	میعانات گازی	۶/۹۳	۳/۸۶	۲/۵۹	۳/۳۳	۴/۱۱
تولید	خوراک پتروشیمی (نفتا- پلاتفرمیت- نفت سفید صنعتی)	۱۷/۹۹	۱۶/۲۶	۱۵/۶۸	۱۸/۱۷	۱۶/۲۰
	خوراک پتروشیمی (گاز مایع- پنتان- گاز)	۰/۷۰	۰/۷۴	۰/۷۳	۰/۵۵	۰/۹۲
	گاز مایع	۱۱/۳۷	۱۱/۲۰	۱۱/۹۴	۱۱/۸۴	۱۲/۲۱
	بنزین پایه و MTBE	۸۹/۴۸	۹۰/۴۷	۸۹/۶۳	۸۴/۹۶	۸۰/۸۰
	نفت سفید	۴۵/۹۴	۴۶/۵۳	۴۵/۱۷	۴۳/۶۱	۴۹/۴۲
	نفت گاز	۱۹۲/۰۴	۱۸۳/۸۳	۱۸۱/۴۱	۱۷۸/۵۷	۱۷۴/۱۴
	نفت کوره	۱۹۹/۳۱	۱۸۸/۱۷	۱۹۶/۳۷	۱۹۶/۱۹	۱۹۳/۱۸
	سوخت‌های هوایی	۷/۶۷	۷/۴۴	۷/۸۲	۶/۳۶	۵/۹۶
	سایر	۳۵/۹۱	۴۳/۰۷	۴۲/۳۱	۳۶/۹۰	۳۳/۶۰

مأخذ: ترازنامه هیدروکربوری کشور، مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، ۱۳۸۷.

مسئله‌ای که در اینجا مطرح می‌باشد این است که با خصوصی شدن شرکت‌های دولتی در صنعت پالایشگاهی، خوراک و مواد اولیه این پالایشگاه‌ها، چگونه و از چه محلی و با چه قیمتی تأمین خواهد شد.^۱ زیرا تاکنون تمامی شرکت‌های وابسته به هم و فعال در حوزه صنعت نفت، اعم از بالادستی و پایین‌دستی، دولتی بوده و هماهنگی لازم برای تأمین خوراک بین آنها وجود داشته است، اما در حال حاضر با وجود خصوصی شدن برخی شرکت‌ها، امکان تأمین خوراک چگونه خواهد بود؟

۱. وحید دختی و همکاران، «خصوصی‌سازی در صنعت نفت: چالش‌ها، موانع و راهکارها»، ماهنامه اکتشاف و تولید، آبان‌ماه ۱۳۸۷.

آیا بخش دولتی در صنایع بالادستی، حاضر به تأمین خوراک واحدهای پایین‌دستی (پالایشگاه) خصوصی در بلندمدت حتی در شرایط بحرانی خواهد بود؟ در واقع با توجه به اینکه هزینه احداث و یا خریداری یک واحد پالایشگاهی نسبتاً بسیار بالا می‌باشد، لذا ریسک سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این صنعت بالاست. لذا بخش خصوصی نیازمند حصول اطمینان از فرآیند تأمین مواد اولیه، خوراک و نیز فروش محصولات تولیدی خود جهت طراحی و برنامه‌ریزی بلندمدت و تضمین بازدهی سرمایه‌گذاری خود می‌باشد. بنابراین در غیر این صورت و بدون اطمینان از تأمین خوراک لازم برای واحدهای پالایشگاهی، انگیزه لازم برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی وجود نخواهد داشت.

علاوه بر مشکل تأمین خوراک، عدم مشخص بودن قیمت خوراک واحدها در طی یک برهه بلندمدت بر اساس یک فرمول معین و نیز افزایش قیمت آن طبق قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و به دنبال آن کاهش سوددهی این شرکت‌ها، بر دیگر مشکلات خواهد افزود. در واقع مشخص نبودن دقیق قیمت خوراک این واحدها در طی یک دوره بلندمدت (حدوداً ده‌ساله)، همانند معضل عدم اطمینان از تأمین خوراک، برنامه‌ریزی بلندمدت و تضمین بازدهی سرمایه‌گذاری در واحدهای پالایشگاهی را غیرممکن می‌سازد.

طبق قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، قیمت فروش نفت خام و میعانات گازی به پالایشگاه‌های داخلی، ۹۵ درصد قیمت فوب خلیج فارس خواهد بود. در عین حال، قیمت خرید فرآورده‌های تولیدی این واحدها نیز متناسب با قیمت مذکور تعیین می‌گردد. همچنین طبق این قانون، قیمت خوراک واحدهای صنعتی، پالایشی و پتروشیمی برای مدت معین حداقل ۱۰ سال، هر مترمکعب حداکثر ۶۵ درصد قیمت سبب صادراتی تعیین می‌گردد.

البته هرچند افزایش قیمت نفت خام و میعانات گازی با افزایش قیمت فرآورده‌های تولیدی این واحدها جبران خواهد شد، اما در واقع، با اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و افزایش قیمت خوراک این واحدها، هزینه‌های تولیدی آنها به علت استفاده از سایر نهادهای تولید از جمله نیروی انسانی و سایر مواد اولیه از جمله بنزن و...، افزایش می‌یابد. افزایش هزینه‌های تولیدی نیز، باعث زیان‌دهی برخی واحدها شده و حتی اگر بعضی واحدها زیان ندهند، حاشیه سود آنها تا نزدیک مرز زیان‌دهی کاهش می‌یابد. در این رابطه دولت در قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، مکلف به جبران بخشی از زیان ناشی از اجرای این قانون برای شرکت‌های ارائه‌دهنده فرآورده‌های نفتی شده است، اما جبران این زیان در صورتی است که شرکت مذکور زیان‌ده باشد و در صورت کاهش سود، این کمک‌زیان پرداخت نخواهد شد. لذا در این صورت کاهش سود واحدهای پالایشگاهی در اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، مشکلات زیادی را برای این واحدها به وجود خواهد آورد و در مجموع از انگیزه سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در این واحدها می‌کاهد.

در جدول ۱۹ میزان سوخت مصرفی پالایشگاه‌های کشور آمده است. بنابراین با توجه به سوخت مصرفی، اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قطعاً قیمت محصولات این واحدها افزایش داده و به دنبال آن، قیمت برخی مواد اولیه مورد نیاز واحدهای پتروشیمی که از محصولات پالایشگاه‌ها تغذیه می‌کنند، افزایش می‌یابد.

جدول ۱۹. میزان سوخت مصرفی پالایشگاه‌های کشور

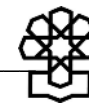
(میلیون بشکه معدل نفت خام)

عنوان	سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
سوخت مصرفی (گاز مایع- نفت‌گاز- نفت کوره- گاز پالایشگاه- گاز طبیعی)		۳۳/۶	۳۱/۹	۳۵/۶۴	۳۶/۵۴	۳۷/۳۳

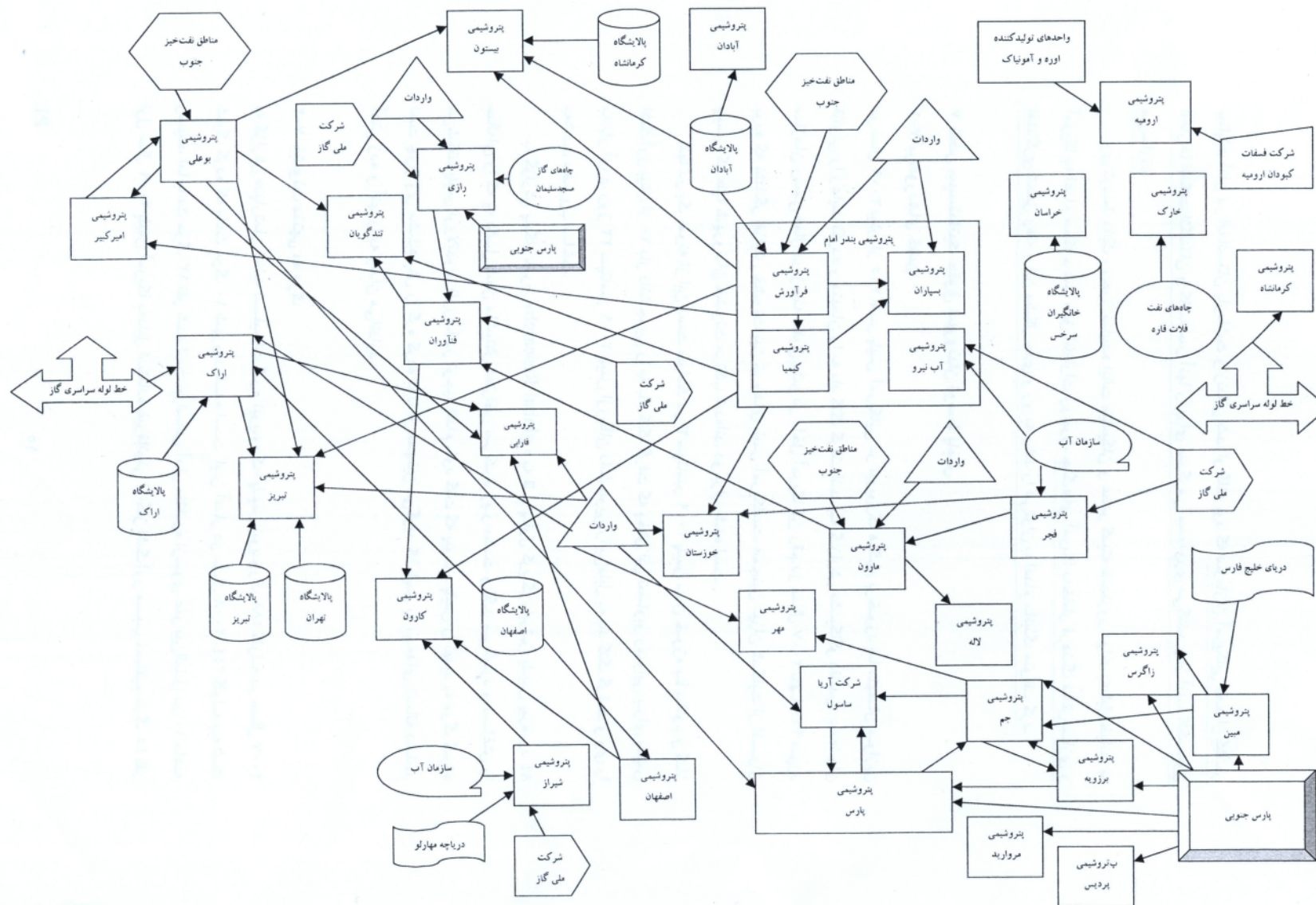
مأخذ: همان.

پتروشیمی نیز به‌عنوان صنعت مهم و مادر کشور یکی از بخش‌های اصلی صنعت نفت می‌باشد. یکی از مزیت‌های نسبی صنایع پتروشیمی در کشور، فراوانی منابع هیدروکربوری و مواد اولیه می‌باشد. زیرا منبع اصلی مواد ساخته شده پتروشیمی، منابع هیدروکربوری نفتی و گاز است. بنابراین به‌علت نیاز صنایع پتروشیمی به خوراک هیدروکربوری، اغلب صنایع و واحدهای پتروشیمی در جوار پالایشگاه‌های نفت و گاز برطبق برنامه‌های مدون و درازمدت به‌صورت یک مجتمع کامل احداث می‌شوند. از این رو اقتصاد بازار مواد پتروشیمیایی و محصولات نفت و گاز، به هم پیوند خورده است. شکل ۱ نقشه وابستگی واحدهای پالایشگاهی و پتروشیمی در کشور را نشان می‌دهد.

شکل ۱. نقشه وابستگی واحدهای پتروشیمی و پالایشگاهی کشور

برنامه‌ریزی و فعالیت واحدهای پتروشیمی نیز همانند واحدهای پالایشگاهی وابسته به تعیین محل و نحوه تعیین قیمت خوراک و سوخت آنها و نیز مدت قرارداد تأمین این خوراک است. در واقع بخش خصوصی برای ارزیابی فنی و اقتصادی طرح مورد نظر خود به اطلاع دقیق از قیمت خوراک و اطمینان از تأمین آن در قالب قراردادهای بلندمدت دارد. در این رابطه در جدول ۲۰، نوع و میزان خوراک واحدهای پتروشیمی آمده است.

جدول ۲۰. مصرف حامل‌های هیدروکربوری صنایع پتروشیمی در سال ۱۳۸۷

(میلیون بشکه معادل نفت خام)

۱۳۸۷	۱۳۸۶	نوع سوخت/ خوراک	
۰/۰۵۹	۰/۰۶۲	سوخت مایع	سوخت
۴۰/۵۲	۴۵/۲۴	سوخت گاز	
۴۰/۵۸	۴۵/۳۰	جمع	
۱۵/۴۸	۱۵/۲۲	خوراک فرآورده‌های نفتی	خوراک
۶۰/۵۵	۴۲/۲۶	خوراک گاز	
۴۷/۱۷	۴۰/۷۸	خوراک مایعات و میعانات گازی	
۱۲۳/۲۰	۹۸/۲۶	جمع	
۱۶۳/۷۸	۱۴۳/۵۶	جمع کل	

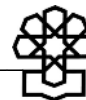
مأخذ: همان.

همان‌گونه که در جدول ۲۰ مشاهده می‌شود، بخشی از خوراک واحدهای پتروشیمی، گاز می‌باشد. از سوی دیگر به گفته فعالان صنعت پتروشیمی، دولت مبنای قیمت گاز تحویلی به این واحدها را، قیمت گاز صادراتی و تحویلی در مرز ترکیه اعلام کرده است.^۱ حال از آنجا که محصولات صادراتی ما باید قابل رقابت با کشورهای منطقه باشد، تعیین قیمت گاز تحویلی به واحدهای پتروشیمی باعث کاهش قدرت رقابتی محصولات این واحدها در بازارهای جهانی و منطقه‌ای خواهد شد. در واقع با توجه به اینکه کمتر از ۱۰ درصد منابع هیدروکربورهای کشور در بخش صنایع پتروشیمی و شیمیایی مصرف می‌شود،^۲ اما همین صنایع بیش از ۴۰ درصد صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده است.^۳ لذا با توجه به تأثیرگذاری صنعت پتروشیمی در اقتصاد ملی، بهتر است در تعیین قیمت خوراک به این واحدها، تعدیل نماییم، هرچند کشورهای

۱. طبق تبصره بند «ب» ماده (۱) قانون هدفمندی یارانه‌ها، قیمت خوراک واحدهای صنعتی، پالایشی و پتروشیمی بریا مدت حداقل ده سال پس از تصویب این قانون، هر مترمکعب حداکثر ۶۵ درصد قیمت سبب صادراتی در مبدأ خلیج فارس (بدون هزینه انتقال) تعیین می‌شود.

۲. محمدحسن پیوندی، «فرصتی طلایی برای برتری ایران در صنعت پتروشیمی»، نشریه دانش نفت، شهریورماه ۱۳۸۹.

۳. آمار مقدماتی تجارت خارجی جمهوری اسلامی ایران در هشت‌ماهه ۱۳۸۹، گمرک جمهوری اسلامی ایران، معاونت طرح و برنامه، دفتر آمار و فناوری اطلاعات.

خارجی خوراک این واحدها را به قیمتی بالاتر خریداری نمایند. برای تعیین قیمت گاز تحویلی به این واحدها نیز، مبنا را قیمت گاز تحویلی از طرف کشورهای منطقه خلیج فارس به این صنایع قرار دهیم تا از این طریق محصولات تولیدی صنایع پتروشیمی ما قابل رقابت با کشورهای منطقه باشد. البته این موضوع باید مد نظر قرار گیرد که صنایع پایین دستی در صنعت پتروشیمی کشور ما هنوز توسعه نیافته و عمده صادرات صنایع پتروشیمی مربوطه به صنایع بالادستی و میان دستی است که به نوعی این نوع صادرات را نیز می توان خام فروشی در نظر گرفت.

درواقع مشخص نبودن قیمت خوراک و نیز اطمینان از تأمین آن با یک فرمول مشخص در بلندمدت، چالش های متعددی را برای صنعت پتروشیمی کشور به وجود آورده است. ضعف در جذب سرمایه گذاری مشترک خارجی به دلیل مشخص نبودن قیمت خوراک و عدم تضمین تحویل خوراک، عدم امکان انعقاد قراردادهای مدت دار خوراک با صنایع هم سطح و پایین دست و در نهایت کندی توسعه صنعت پالایش و پتروشیمی و بلا تکلیفی سرمایه گذاران از جمله این چالش ها می باشد. در واقع باید اظهار داشت، مشخص بودن قیمت خوراک و نیز اطمینان از تأمین آن، باعث حفظ قدرت رقابت صنایع داخلی در حوزه نفت و پتروشیمی در منطقه و جذب سرمایه گذاران می شود.

بنابراین در چنین وضعیتی، وزارت نفت باید در جایگاه یک تنظیم گر وارد عمل شده و رابطه واحدهای فعال در این حوزه را تنظیم و هماهنگ نماید.^۱ برنامه ریزی برای تأمین به موقع خوراک و سوخت واحدها می تواند از وظایف حاکمیتی وزارت نفت باشد.

۵-۵. عدم توجه به حفظ زنجیره ارزش در واحدهای پتروشیمی و پالایشگاهی

یکی از معضلات مهمی که در خصوص واگذاری واحدهای فعال در بخش نفت و پتروشیمی وجود دارد، عدم توجه به زنجیره ارزش در واحدهای فعال در این صنعت می باشد. در فرآیند واگذاری سهام شرکت های دولتی، بعضاً واحدها به صورت تفکیکی و جدای از سایر واحدهای فعال مکمل آن واگذار می شوند. به عبارت دیگر، واحدهایی که در یک زنجیره ارزش قرار دارند، لازم است به صورت یکجا و مرتبط با هم در اختیار بخش غیردولتی قرار گیرد. از آنجا که از دیدگاه زنجیره ای، کارآمدی مجموعه عملیات در گرو کارآمدی تک تک اجزای زنجیره است و قدرت زنجیره نیز به اندازه قدرت تک تک حلقه های آن است، بنابراین در واگذاری واحدهای فعال در صنعت نفت و پتروشیمی لازم است تأمل ویژه ای برای پیش بینی سازوکارهای لازم برای حفظ کارآمدی زنجیره ارزش فعالیت های این حوزه صورت گیرد. در واقع از لحاظ منطق اقتصادی، سودآوری این

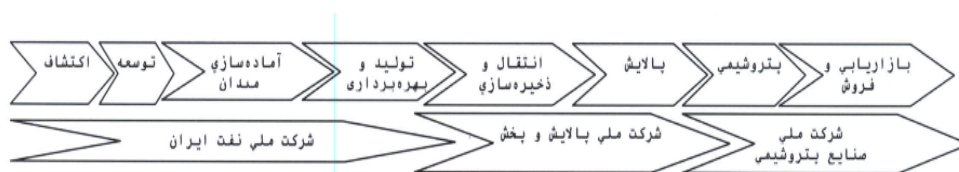
۱. داود هادی فر، «نهادهای حقوقی تنظیم مقررات؛ ساختار و سازوکار اجرایی»، سازمان خصوصی سازی، دفتر مطالعات، آمار و برنامه ریزی، ۱۳۸۹.

شرکت‌ها در گرو اتصال این زنجیره‌هاست و انقطاع حلقه‌های اتصال آنها در این زنجیره، توجیه اقتصادی آنها را از بین خواهد برد.

در تقسیم‌بندی کلیه فعالیت‌های حوزه نفت، باید در نظر داشت که فرآیندهای پالایشی و پتروشیمیایی و فعالیت‌های مرتبط با آن جزء صنایع پایین‌دستی نفت به حساب می‌آیند، درحالی‌که فعالیت‌هایی از جنس اکتشاف، توسعه، تولید و بهره‌برداری، جزء صنایع بالادستی به‌شمار می‌روند. در واقع فعالیت‌های صنعت نفت که در یک زنجیره ارزش قرار دارند طبق شکل ۲ عبارتند از:

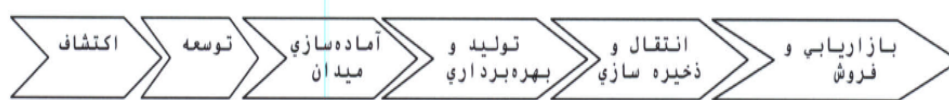
شکل ۲. زنجیره ارزش صنایع فعال در حوزه نفت

همان‌طور که عنوان شد، فعالیت‌های پالایش و پتروشیمیایی از جنس صنایع پایین‌دستی صنعت نفت می‌باشند و در زنجیره ارزش بالادستی نفت در نظر گرفته نمی‌شوند. به این معنا که پس از انتقال و ذخیره‌سازی، مواد نفتی می‌توانند بازاریابی شوند و به فروش برسند و در عین حال می‌توانند به پالایشگاه‌ها منتقل شده و پالایش شوند و پس از آن به بازار راه یافته و به فروش برسند و یا اینکه پس از پالایش به پتروشیمی‌ها رفته و محصولات فرآیندهای پتروشیمیایی به بازار عرضه شوند. بنابراین مشخص است که حلقه‌های این زنجیره باید به‌صورت هماهنگ و باهم عمل نمایند.

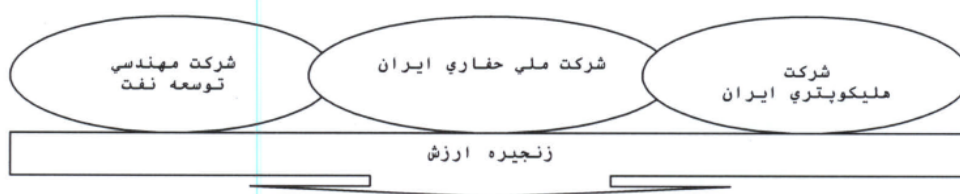
در واحدهای زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران، بنگاه‌هایی وجود دارند که فعالیت‌های پیمانکاری (شرکت مهندسی توسعه نفت) و خدماتی (شرکت ملی حفاری ایران و شرکت خدمات هلیکوپتری) انجام می‌دهند که به نوعی فعالیت آنها بخشی از زنجیره ارزش محسوب می‌گردد. در واقع این شرکت‌ها بخشی از زنجیره ارزش اصلی فعالیت شرکت ملی نفت محسوب می‌شوند که در صورت عدم پشتیبانی‌های این شرکت‌ها عملکرد اقتصادی شرکت ملی نفت مختل شده و به نوعی بدون وجود آنها، توجیه اقتصادی این زنجیره از بین خواهد رفت. این زنجیره در شکل ۳ به تصویر کشیده شده است.

شکل ۳. زنجیره ارزش در شرکت ملی نفت ایران

به‌طور واضح‌تر، اگر مجموعه فعالیت‌های شرکت مهندسی توسعه نفت، شرکت ملی حفاری ایران و شرکت خدمات هلیکوپتری ایران را به‌عنوان حلقه‌های یک زنجیره متصل به‌هم در نظر بگیریم، فعالیت و عملیات شرکت مهندسی توسعه نفت، بدون عملیات شرکت ملی حفاری و نیز خدمات شرکت هلیکوپتری ایران از توجیه اقتصادی برخوردار نخواهد بود. در واقع، مجموعه عملیات این واحدها با هم، فعالیت اقتصادی آنها را از نظر اقتصادی توجیه‌پذیر می‌سازد، ضمن آنکه در صورت ارائه غیرهمزمان خدمات توسط این واحدها، انجام این عملیات توجیه اقتصادی ندارد و ارزش‌افزوده لازم را ایجاد نمی‌نماید. به‌عبارت دیگر، مجموعه عملیات این واحدها باهم و در کنار هم سودآور خواهد و حفظ زنجیره ارزش این واحدها را تضمین می‌کند. بنابراین عدم ارائه خدمات از سوی هریک از واحدها، مجموعه فعالیت آنها را مختل خواهد نمود و زنجیره فعالیت آنها را درهم می‌شکند و در توجیه اقتصادی آنها خلل ایجاد می‌کند. در شکل ۴ این زنجیره ارزش به تصویر کشیده شده است.

شکل ۴. زنجیره ارزش در واحدهای فعال شرکت ملی نفت

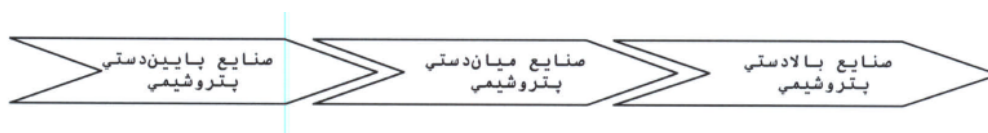
فرضاً ۲۰۰۰ واحد ارزش‌افزوده از مجموع فعالیت این سه واحد ایجاد می‌شود

در مجموعه صنعت پتروشیمی نیز هماهنگی بین واحدهای بالادستی، میان‌دستی و پایین‌دستی برای حفظ زنجیره ارزش این بخش ضروری است. اساساً صنعت پتروشیمی به صنایعی اطلاق می‌شود که در آنها هیدروکربن‌های موجود در نفت خام و گاز طبیعی به محصولات شیمیایی تبدیل می‌شوند. تهیه و تبدیل مواد اولیه به محصولات مصرفی در واحدهای پتروشیمی، تماماً از طریق بخش‌ها و صنایعی تولید می‌شوند که وابسته به یک زیرمجموعه صنایع پتروشیمی و صنایع پایین‌دستی آن است که در یک زنجیره مرتبط و به‌هم پیوسته در ارتباط با یکدیگر قرار دارند، اما متأسفانه علیرغم مزیت‌های نسبی کشور در پتروشیمی و صنایع مکمل و پایین‌دستی آن، واگذاری‌های بدون برنامه و کارشناسی واحدهای فعال در این صنعت باعث گسسته شدن زنجیره ارزش این صنعت می‌گردد و به همین جهت و بعضاً به دلیل عدم توسعه صنایع پایین‌دستی صنعت پتروشیمی کشور و عدم توانمندی لازم در بهره‌برداری بهینه از محصولات نهایی این صنعت و یا منسوخ بودن تکنولوژی مورد استفاده در صنایع پایین‌دستی، اکثر مواد تولیدی در بخش‌های مختلف

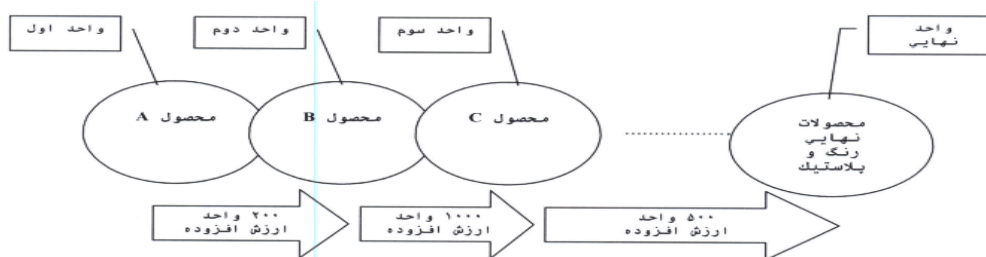
صنایع پتروشیمی به بهره‌برداری صنایع پایین‌دستی که اشتغال‌زایی بیشتری نسبت به صنایع بالادستی دارند نرسیده و به‌صورت کالای غیرنهایی فروخته و یا به خارج از کشور صادر می‌شود. در اینجا تصویر زنجیره ارزش در صنعت پتروشیمی در شکل ۵ به تصویر کشیده شده است.

شکل ۵. زنجیره ارزش در صنعت پتروشیمی

به‌طور شفاف‌تر اگر واحدهای فعال پتروشیمی را در کنار یکدیگر و به‌صورت حلقه‌های یک زنجیر متصل به هم در نظر بگیریم، عملیات این واحدها به‌صورت حلقه‌های زنجیر متصل به هم، مجموعه فعالیت اقتصادی آنها را توجیه‌پذیر می‌سازد. این موضوع در شکل زیر به تصویر کشیده شده است. در واقع صنایع پتروشیمی به سه دسته، صنایع بالادستی، میان‌دستی و پایین‌دستی تقسیم‌بندی می‌شوند و واحدهای فعال در این سه دسته به‌صورت حلقه‌های زنجیر متصل به هم می‌باشند. مجموعه عملیات این واحدها با هم و در کنار هم، توجیه اقتصادی دارد و با هم یک زنجیره ارزش را تشکیل می‌دهد. از ترکیب و مصرف مواد اولیه در واحد اول، محصول (A) با ارزش افزوده فرضاً ۲۰۰ واحد تولید می‌شود. محصول تولید شده (A) در واحد اول، در واحد دوم به‌عنوان مواد اولیه مورد استفاده قرار می‌گیرد و محصول (B) با ارزش افزوده فرضاً ۱۰۰۰ واحد در واحد دوم تولید می‌شود. سپس محصول واحد دوم در واحد سوم به‌عنوان مواد اولیه مورد استفاده قرار می‌گیرد و محصول (C) با ارزش افزوده فرضاً ۵۰۰ واحد در واحد سوم تولید می‌گردد. حال در نظر بگیرید که این واحدها به‌صورت زنجیره‌وار محصولات خود را در واحدهای پایین‌دستی به مصرف می‌رسانند، تا در نهایت محصولات نهایی که در صنایع پلاستیک‌سازی، رنگ‌سازی و... استفاده می‌شود تولید شود. در واقع مجموعه عملیات این واحدها با هم و در کنار هم توجیه اقتصادی دارد و ارزش افزوده بالایی ایجاد می‌نماید. حال اگر برخی از واحدهایی که تولیدات آنها دارای ارزش افزوده بالایی است از این زنجیره جدا شده و به‌صورت تفکیکی واگذار شوند، با توجه به اینکه با این واگذاری، ارزش افزوده بالایی از این زنجیره کاسته شده، لذا دیگر فعالیت این زنجیره، بدون حلقه و واحدهای جدا شده، توجیه اقتصادی نخواهد داشت و در واقع این موضوع باعث گسستگی زنجیره ارزش واحدهای فعال در این زنجیره خواهد شد و توجیه اقتصادی مجموعه آنها را از بین خواهد برد. تصویر زنجیره ارزش در واحدهای فعال در صنعت پتروشیمی در شکل ۶ آمده است.

شکل ۶. زنجیره ارزش در واحدهای فعال پتروشیمی

لذا با توجه به این موارد مهم، واگذاری بدون برنامه و کارشناسی شده واحدهای فعال در صنعت نفت و پتروشیمی، قطعاً باعث گسستگی و عدم وابستگی واحدها شده و با این شرایط فعالیت واحدهای وابسته مختل می‌شود و به دنبال آن توجیه اقتصادی زنجیره ارزش آنها را از بین خواهد رفت، البته در بخش الزامات واگذاری مصرح در بند «ج» سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، تأکید شده است که واگذاری سهام شرکت‌های مشمول طرح در قالب شرکت‌های مادر تخصصی و شرکت‌های زیرمجموعه با کارشناسی همه‌جانبه صورت گیرد. بنابراین با توجه به این حکم، توجه به موضوع حفظ زنجیره ارزش در واگذاری واحدهای پتروشیمی و پالایشگاهی قابل تأمل و بررسی خواهد بود. به گونه‌ای که با هماهنگی همه‌جانبه بین دستگاه‌های متولی صنعت نفت و پتروشیمی و دستگاه‌های متولی امر خصوصی‌سازی، واگذاری واحدهای فعال در این صنعت با بررسی و کارشناسی همه‌جانبه صورت گیرد تا از این طریق، موضوع حفظ زنجیره ارزش در این واحدها مورد توجه قرار گیرد.

۵-۶. عدم وجود فضای رقابتی و شرایط نامساعد کسب‌وکار

وجود فضای رقابتی و شرایط مساعد کسب‌وکار از شرایط لازم و ضروری برای ورود بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی است. در واقع بدون بهبود این فضا در حوزه صنعت نفت نمی‌توانیم انتظار ورود بخش خصوصی را داشته باشیم.

در این صنعت گاهی اوقات بسیاری از محصولات تولیدی مشمول قیمتگذاری‌های دولتی می‌باشند^۱ که این موضوع در صورت عدم بی‌توجهی دولت به حمایت از محصولات تولیدی آنها، باعث کاهش سودآوری واحدهای فعال در این صنایع و ایجاد مشکل در تأمین هزینه‌های تولیدی و در نهایت موجب ورشکستگی آنها می‌شود. البته در ماده (۹۰) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، به منظور جبران ضرر ناشی از قیمتگذاری محصولات تولیدی واحدهای

۱. محمد باقر نوبخت، «محیط کسب‌وکار و موانع فعالیت بخش خصوصی در صنعت نفت»، پژوهش‌های راهبردی در توسعه اقتصادی ایران، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸.

قابل واگذاری، دولت موظف به پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تکلیفی شده است،^۱ اما با این وجود لازم است این موضوع با دقت بیشتری اجرا شود.

در برخی موارد نیز مشاهد می‌شود که در احکام مقرر در قوانین و مقررات دستگاه‌ها علیرغم ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، به بخش خصوصی اجازه ورود به بسیاری از فعالیت‌ها مجاز داده نشده است. یکی از این نمونه‌ها طبق اظهارات یکی از فعالان صنعت نفت این است که در بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی و تجاری، از جمله صادرات نفت خام، بخش خصوصی اجازه ورود ندارد و نمی‌تواند در این خصوص فعالیت نماید.^۲ در حالی که این موضوع، با توجه به تحریم‌هایی که در حال حاضر از سوی مجامع بین‌المللی برای دولت جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفته شده، اقتصادی نیست و استفاده از ظرفیت بخش خصوصی فرصتی مناسب برای شکستن این تحریم‌ها خواهد بود، البته در حکم ماده (۸) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی دولت مکلف به حذف امتیازات و انحصارات بخش‌های دولتی و یا تعمیم این امتیازات به بخش غیردولتی شده است^۳ و ماده (۵۲) قانون مذکور نیز این موضوع را تصریح می‌نماید.^۴

یکی دیگر از دغدغه‌های بخش خصوصی، پایبند نبودن وزارت نفت و یا دولت به تعهدات خود می‌باشد. آنچه که بخش خصوصی انتظار دارد، این است که هرچه جنبه قانونی پیدا می‌کند، در عمل رعایت شود و تصمیمات، متأثر از افراد نباشند. زیرا جابجایی اشخاص ممکن است قول و قرارها و تعهداتی را که این صنعت نسبت به بخش خصوصی دارد، تغییر دهد. در واقع گاهی اوقات مشاهده می‌شود با تغییر مدیریت سازمان‌ها و دستگاه‌های متولی این صنعت، برنامه‌ریزی‌ها و تعهداتی که قبلاً بخش خصوصی از دولت داشته و براساس آنها عملیات و سرمایه‌گذاری‌های خود را طراحی نموده، بدون هماهنگی و اطلاع قبلی این بخش، کاملاً تغییر می‌کند که این موضوع باعث

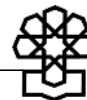
۱. ماده (۹۰) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی: چنانچه دولت به هر دلیل قیمت فروش کالاها یا خدمات بنگاه‌های مشمول واگذاری و یا سایر بنگاه‌های بخش غیردولتی را به قیمتی کمتر از قیمت بازار تکلیف کند، دولت مکلف است مابه‌التفاوت قیمت تکلیفی و هزینه تمام شده را تعیین و از محل اعتبارات و منابع دولت در سال اجرا پرداخت کند و یا از بدهی این بنگاه‌ها به سازمان امور مالیاتی کسر نماید.

۲. مصاحبه با مهندس علی‌نقی خاموشی (رئیس اسبق اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران)، ۱۳۸۹/۶/۲۴.

۳. ماده (۸) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی: هر امتیازی که برای بنگاه‌های دولتی با فعالیت اقتصادی گروه ۱، ۲ ماده (۲) این قانون مقرر شود، عیناً و با اولویت برای بنگاه یا فعالیت اقتصادی مشابه در بخش خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی باید در نظر گرفته شود. دولت مکلف است ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون کلیه امتیازات موجود موضوع این ماده را لغو کند یا تعمیم دهد.

۴. ماده (۵۲) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی: هرگونه کمک و اعطای امتیاز دولتی (ریالی، ارزی، اعتباری، معافیت، تخفیف، ترجیح، اطلاعات یا مشابه آن)، به صورت تبعیض‌آمیز به یک یا چند بنگاه یا شرکت که موجب تسلط در بازار یا اختلال در رقابت شود، ممنوع است.

ایجاد چالش در برنامه‌ریزی‌های بخش خصوصی برای فعالیت در این صنعت سرمایه‌بر می‌شود. از دیگر دغدغه‌های فعالان بخش خصوصی که بخواهند در این صنعت سرمایه‌گذاری کنند، وجود خوراک در این صنعت است. از نظر تأمین خوراک، قیمت باید مورد توجه قرار گیرد و اینک بخش خصوصی چه اندازه از قدرت چانه‌زنی برخوردار است و آیا می‌تواند با طرف مقابل وارد مذاکره شود؟ آیا بخش خصوصی از شرایط متعادلی در مذاکرات برخوردار است یا مجبور است که به صورت یک‌جانبه هر فرمولی را که به او دیکته می‌شود بپذیرد؟ بنابراین موارد اخیر نیز مشکلاتی است که سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و فعالیت آنها را با چالش مواجه می‌کند.

نکته دیگر اینکه صنعت پتروشیمی در چند سال گذشته با یک نگاه مالکیت و مدیریت واحد فعالیت می‌کرده است. این انسجامی که طی سال‌های گذشته در ساختار صنایع پتروشیمی شکل گرفته، باعث شده که ارتباط و وابستگی واحدهای مختلف آن به یکدیگر زیاد باشد. حال اگر هر یک از این واحدها بخواهد به ضرورت، مستقل و خصوصی شود، آیا بخش خصوصی به همان راحتی می‌تواند با واحدهای دیگر در ارتباط باشد؟ بنابراین یکی از مسائل مهم این است که آیا تشکیلات یا نهادی که بتواند قانون و مقررات وضع کند، در اختیار داریم که بخش خصوصی به اعتماد این قوانین بتواند با بهره‌وری بالاتر و سهولت بیشتری فعالیت کند؟ بنابراین ایجاد فضای رقابتی مورد اعتماد برای فعالیت بخش خصوصی، از ضروری‌ترین الزامات خصوصی‌سازی و آزادسازی فعالیت‌های اقتصادی است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

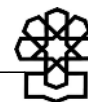
اهمیت و جایگاه استراتژیک نفت به عنوان عنصر حیاتی اقتصاد بر هیچ‌کس پوشیده نیست و ایران نیز به عنوان دومین صادرکننده نفت اوپک در جهان و صاحب دومین ذخایر گاز جهان در بین کشورهای جهان از جایگاهی ویژه برخوردار است. همان‌گونه که در گزارش آمد، صنعت نفت ایران به عنوان پیشران اقتصاد کشور، دارای جایگاه ویژه‌ای در تحقق اهداف کلان اقتصاد ملی در افق چشم‌انداز بیست‌ساله است. یکی از برنامه‌های راهبردی برای حرکت به سمت تعالی صنعت نفت، چشم‌انداز صنعت نفت و گاز ایران در افق سال ۱۴۰۴ است. سیاست‌های کلی نظام در بخش نفت و گاز نیز به عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی بلندمدت برای دستیابی به این چشم‌انداز تدوین و طراحی شده است. در عین حال با در نظر گرفتن این ملاحظات، سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی با هدف تسریع در رشد اقتصادی، افزایش کارآیی بنگاه‌های اقتصادی، گسترش مالکیت عمومی و کاهش بار مالی دولت از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شد. این سیاست‌ها بی‌شک

یکی از پیامدهای مؤثر آن، جذب سرمایه‌های جدید بخش خصوصی در اقتصاد کشور خواهد بود. در هر حال باید در نظر گرفت که هدف غایی اقتصاد کشور، دستیابی به افق چشم‌انداز سال ۱۴۰۴ و در حوزه نفت و پتروشیمی، دستیابی به اهداف چشم‌انداز نفت و گاز است، خواه این هدف توسط بخش خصوصی محقق شود یا بخش دولتی، اما با وجود اقتصاد دولتی ناکارآیی کشور ما، بی‌شک اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم و حضور فعال بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی، نقطه عطفی در جهت دستیابی به این چشم‌انداز خصوصاً در حوزه نفت و پتروشیمی خواهد بود.

خصوصی‌سازی شرکت‌های ملی نفت را کشورهای اروپایی از اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی آغاز کردند و روند اجرای آن تا سال ۲۰۰۳ میلادی ادامه یافت. در این دوره طی ۱۶۱ معامله، بخشی از شرکت‌های ملی نفت کشورهای از جمله انگلیس، ایتالیا، فرانسه و کانادا و... از طریق واگذاری سهام و فروش اموال به ارزش مجموعاً بیش از ۱۳۷ میلیارد دلار به بخش خصوصی واگذار شد. نکته اساسی اینجاست که روند خصوصی‌سازی شرکت‌های ملی نفت در این کشورها حداقل حدود ۱۰ سال به طول انجامیده است، ضمناً با وجود این واگذاری‌ها، کشورهای مذکور هنوز هم درصد عمده‌ای از سهام شرکت‌های ملی نفت خود را در اختیار دارند.

در کشور ما نیز با ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، روند خصوصی‌سازی در صنعت نفت شدت و سرعت بیشتری به خود گرفت. بررسی روند اجرای این سیاست‌ها در شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت حاکی از آن است که در این حوزه، اجرای سیاست‌های مذکور، صرفاً به واگذاری سهام شرکت‌های دولتی معطوف گشته است. طبق این بررسی، وزارت نفت در شرکت‌های مادر تخصصی زیرمجموعه خود دارای ۷۰ شرکت مشمول واگذاری است که پس از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، بخشی از سهام این شرکت‌ها به بخش غیردولتی واگذار شده است. ارزش این واگذاری‌ها در دوره ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ معادل ۲۳۳۶۵۸ میلیارد ریال می‌باشد و در مجموع از لحاظ ارزش، حدود ۳۳ درصد کل واگذاری‌های سهام شرکت‌های دولتی را شامل می‌شود. همچنین نتایج بررسی آمار مربوط به واگذاری سهام عدالت نشان می‌دهد که حدود ۹۳ درصد از واگذاری‌های سهام شرکت‌های مادر تخصصی زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت بوده است که از این بین، حدود ۸۷ درصد مربوط به واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران، حدود ۹۳ درصد مربوط به واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی و حدود ۹۵ درصد مربوط به واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در قالب طرح مذکور بوده است.

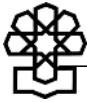
در مجموع بخشی (حدود ۳۰ الی ۴۰ درصد) از سهام ۲۴ شرکت زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت واگذار شده است که این واگذاری‌ها جدای از تبعات و چالش‌های اقتصادی و مدیریتی ناشی از آنها، دارای ایرادات قانونی می‌باشند. به‌گونه‌ای که علی‌رغم دستور مقام معظم رهبری، شیوه قیمتگذاری سهام ۱۱ شرکت از شرکت‌های مشمول واگذاری در طرح توزیع سهام عدالت، به روش غیربورسی بوده است و تعداد ۱۲ شرکت نیز مشمول فعالیت‌های گروه ۱ هستند. در واقع هردو مورد مذکور تخطی از قانون و مغایر دستور مقام معظم رهبری و سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی می‌باشد.

خاطر نشان می‌سازد، علاوه بر واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در قالب طرح توزیع سهام عدالت، خریدار بخشی از سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و در واقع شبه‌دولتی‌ها بوده‌اند که این نوع واگذاری نیز تبعات خاص خود را دارد.

با وجود واگذاری‌های انجام شده، تعداد بسیاری از سهام شرکت‌های مشمول گروه ۱ و ۲ فعالیت‌های اقتصادی، در زیرمجموعه وزارت نفت هنوز به بخش غیردولتی واگذار نشده‌اند. البته هرچند برای واگذاری شرکت‌های مشمول گروه ۲، تا پایان سال ۱۳۹۳ فرصت باقی است، اما شرکت‌های مشمول فعالیت‌های گروه ۱ طبق قانون باید تا پایان سال ۱۳۸۹ به بخش غیردولتی واگذار شوند.

بنابراین، این بررسی نشان می‌دهد که نه تنها دولت در اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی در صنعت نفت و پتروشیمی، صرفاً به واگذاری سهام شرکت‌های دولتی اکتفا کرده، بلکه کندی روند این واگذاری‌ها نیز نشان از وجود چالش‌هایی فراروی این نوع واگذاری و عدم استقبال بخش خصوصی در خریداری سهام شرکت‌های دولتی در این حوزه دارد که در ذیل این چالش‌ها به اختصار بیان می‌شود:

۱. یکی از چالش‌های پیش‌روی خصوصی‌سازی شرکت‌های حوزه نفت و پتروشیمی، کمبود منابع مالی لازم برای سرمایه‌گذاری در این صنایع است. ضمن اینکه فعالیت‌های این حوزه بسیار سرمایه‌بر می‌باشد و بخش خصوصی به‌تنهایی توانایی مالی سرمایه‌گذاری در این صنایع را ندارد. در این زمینه ایجاد زیرساخت‌های پولی، مالی و تشکیل بانک‌های تخصصی می‌تواند تا حدودی پاسخگو باشد، اما از آنجا که بانک‌های داخلی کشور ما توانایی پوشش کامل چنین سرمایه‌گذاری‌هایی را ندارند، لذا استفاده از سرمایه‌های خارجی و منابع مالی بازارهای بین‌المللی اجتناب‌ناپذیر است. خاطر نشان می‌سازد در سال‌های اخیر دولت با استفاده از تضمین‌های دولتی، صنایع نوپای خود را در این حوزه از طریق منابع مالی خارجی و فاینانس تأمین مالی می‌نمود و پشتیبانی می‌کرد. بنابراین برای حمایت از بخش خصوصی نیز لازم است دولت تضمین‌های کافی را

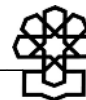

در اختیار قرار دهد تا این بخش بتواند با پشتیبانی و تضامین دولتی، منابع مالی لازم برای سرمایه‌گذاری‌های خود در صنعت نفت و پتروشیمی را از خارج کشور تأمین نماید.

۲. واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت در قالب طرح توزیع سهام عدالت نیز یکی دیگر از چالش‌ها و موانع حضور بخش خصوصی در این صنایع می‌باشد. سهام‌داران عدالت با نگاه درآمدی خود به سود این سهام، مانع اجرای طرح‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری‌های جدید شرکت‌های مشمول واگذاری شده‌اند، ضمن آنکه مدیریت این سهام‌داران غیرمتخصص بر شرکت‌های مذکور، برنامه‌ریزی‌ها و آینده این شرکت‌ها را با چالش مواجه می‌کند. بنابراین وجود این سهام‌داران، خود مانعی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این شرکت‌ها بوده و از این‌رو کاهش انگیزه سرمایه‌گذاران را در پی خواهد داشت.

۳. واگذاری سهام به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شبه‌دولتی‌ها نیز به نوعی موجب کاهش انگیزه سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای حضور در این صنایع خواهد بود. این مؤسسات و نهادها علاوه بر دریافت بخشی از سهام شرکت‌های دولتی بابت رد دیون، درصدی از سهام شرکت‌های قابل واگذاری را نیز از طریق بورس اوراق بهادار خریداری کرده‌اند. از آنجا که در این مؤسسات و نهادها، تصمیم‌گیری‌ها کما فی سابق در دست دولت است، بنابراین مدیریت خصوصی بر این شرکت‌ها حاکم نخواهد بود و لذا این موضوع مغایر روح کلی سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی که همانا «حضور فعال بخش خصوصی واقعی در عرصه فعالیت‌های اقتصادی کشور است» می‌باشد. از سوی دیگر به دلیل اینکه با تغییر مدیریت در سطوح بالاتر، مدیریت این مؤسسات و نهادها نیز تغییر می‌کند، بنابراین، این تغییرات بر تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های شرکت‌های مؤثر خواهد بود. لذا روند ادامه فعالیت‌های این شرکت‌ها را کند خواهد کرد و از این طریق باعث کاهش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در این شرکت‌ها خواهد شد.

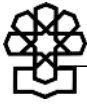
۴. مشخص نبودن قیمت خوراک و نیز مدت‌زمان قراردادهای تأمین خوراک از دیگر چالش‌هایی است که باعث کاهش انگیزه بخش خصوصی برای ورود و سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و پتروشیمی می‌شود. ضمن آنکه ابهام در چگونگی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و به‌دنبال آن افزایش قیمت خوراک و محصولات تولیدی واحدهای پتروشیمی و پالایشی، مشکلات مذکور را تشدید می‌کند. در واقع بخش خصوصی برای قبول ریسک سرمایه‌گذاری در صنایع پتروشیمی و پالایشی، نیازمند مشخص شدن قیمت خوراک مورد نیاز واحد خود می‌باشد، تا از این طریق، برنامه‌ریزی برای میزان تولید و قیمت محصول و در نهایت سرمایه‌گذاری سهل‌تر شود. ضمن اینکه، اطمینان از انعقاد قراردادهای بلندمدت تأمین خوراک نیز باید مورد نظر قرار گیرد. به عبارت

دیگر بخش خصوصی برای اجرای سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و عظیم خود در صنعت نفت و پتروشیمی، نیازمند اطمینان از تأمین خوراک واحد خود برای مدت حداقل ۱۰ سال دارد، البته این نکته را باید اضافه کرد که اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و افزایش قیمت خوراک و مواد اولیه مورد نیاز واحدهای پالایشی و پتروشیمی و به دنبال آن، کاهش سوددهی این واحدها، بر دیگر مشکلات خواهد افزود. بنابراین، این عوامل نیز در کاهش انگیزه بخش خصوصی برای ورود به این سرمایه‌گذاری‌ها مؤثر خواهد بود.

۵. یکی دیگر از چالش‌های خصوصی‌سازی در صنعت نفت و پتروشیمی که خود موجب کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این صنایع می‌شود، توجه نکردن مجریان امر واگذاری به اهمیت و حفظ زنجیره ارزش در فعالیت‌ها و واحدهای مرتبط به هم در این صنعت می‌باشد. از آنجا که از لحاظ منطق اقتصادی، سودآوری و توجیه اقتصادی عملیات مجموعه واحدهای فعال در این صنعت در گروه اتصال و همبستگی این واحدها می‌باشد، لذا انقطاع این زنجیره ارزش و واگذاری مجزای برخی از این واحدها بدون توجه به زنجیره ارزش افزوده ایجاد شده توسط سایر واحدها، توجیه اقتصادی این مجموعه متصل به هم را از بین خواهد برد. در واگذاری‌ها سهام شرکت‌ها، برخی واحدها که ارزش افزوده بالایی ایجاد می‌کنند، به صورت مجزا از سایر واحدهای دیگر که با هم در یک زنجیره ارزش قرار دارند و ارزش افزوده پایینی ایجاد می‌کنند، به بخش خصوصی واگذار شده که این شیوه واگذاری بدون برنامه و کارشناسی شده باعث گسسته شدن زنجیره ارزش ایجاد شده توسط واحدهای وابسته به هم می‌شود، ضمن آنکه توجیه اقتصادی این زنجیره از بین خواهد رفت و این موضوع نیز باعث کاهش انگیزه حضور بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در سایر واحدهای باقیمانده که ارزش افزوده پایینی ایجاد می‌کنند می‌شود.

۶. عدم وجود فضای رقابتی و شرایط نامساعد کسب و کار نیز یکی دیگر از دلایل عدم حضور پررنگ و فعال بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های صنعت نفت و پتروشیمی می‌باشد. از آنجا که در قوانین و مقررات و نیز آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها، برخی امتیازات برای بنگاه‌های دولتی در برخی فعالیت‌ها از جمله بازرگانی و صادرات نفت در نظر گرفته شده و از سوی دیگر در این قوانین و مقررات برخی محدودیت‌ها برای حضور بخش غیردولتی در این فعالیت‌ها وجود دارد. لذا این موضوع باعث ایجاد انحصار و از بین رفتن فضای رقابتی برای حضور بخش خصوصی در برای فعالیت در حوزه بازرگانی نفت می‌شود. بنابراین حذف این امتیازات و انحصارات، خود انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای حضور در فعالیت‌های اقتصادی خواهد بود.

منابع و مآخذ

۱. اثرگذاری بر پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی، دفتر همکاری‌های فناوری ریاست‌جمهوری، ۱۳۸۶.
۲. بسته سیاستی - نظارتی شبکه بانکی کشور، مصوب شورای پول و اعتبار، ۱۳۸۹.
۳. پیش‌نویس چشم‌انداز آینده صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت، ۱۳۸۴.
۴. پیوندی، محمدحسن. فرصتی طلایی برای برتری ایران در صنعت پتروشیمی، هفته‌نامه دانش نفت، ش ۲۴۲، شهریورماه ۱۳۸۹.
۵. ترازنامه هیدروکربوری کشور، مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، ۱۳۸۷.
۶. چالش‌ها و راهکارهای خصوصی‌سازی در صنعت نفت؛ عاملیت با بخش خصوصی، نظارت با دولت، ماهنامه اقتصاد ایران، خردادماه ۱۳۸۷.
۷. چهارمین گزارش عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مهرماه ۱۳۸۹.
۸. حشمت‌زاده، محمدباقر و همکاران. نفت و سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، فصلنامه بررسی‌های اقتصاد انرژی، زمستان ۱۳۸۶.
۹. خصوصی‌سازی در صنعت نفت، ماهنامه اقتصاد ایران، خردادماه ۱۳۸۷.
۱۰. خصوصی‌سازی صنعت نفت؛ الزامات نفت خصوصی، ماهنامه اقتصاد ایران، دی‌ماه ۱۳۸۷.
۱۱. دخانی، وحید و همکاران. خصوصی‌سازی در صنعت نفت؛ چالش‌ها، موانع و راهکارها، ماهنامه اکتشاف و تولید، آبان‌ماه ۱۳۸۷.
۱۲. سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، ابلاغی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴.
۱۳. صنعت نفت و خصوصی‌سازی، ماهنامه اقتصاد ایران، آبان‌ماه ۱۳۸۶.
۱۴. قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، مصوب ۱۳۸۷.
۱۵. قانون هدفمندی یارانه‌ها، مصوب ۱۳۸۸.
۱۶. گزارش عملکرد خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، مردادماه ۱۳۸۹.
۱۷. گزارش عملکرد واگذاری سهام عدالت، دبیرخانه ستاد مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۸.
۱۸. لوح حق (حافظه قوانین)، دفتر فناوری‌های نوین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.
۱۹. مجتمع‌های شرکت ملی صنایع پتروشیمی، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، بهار ۱۳۸۹.
۲۰. مجموعه مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، جلد سوم، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۲.
۲۱. مصاحبه با علینقی خاموشی، محمدحسن پیوندی، علی کاردور، محمدرضا نعمت‌زاده، شهریورماه ۱۳۸۹.
۲۲. مصوبات سهام عدالت، دبیرخانه ستاد مرکزی سهام عدالت، ۱۳۸۹.
۲۳. میرجلیلی، فاطمه. آسیب‌شناسی واگذاری‌ها در صنعت پتروشیمی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.
۲۴. میزان سرمایه پرداخت شده ثبتی بانک‌ها، اداره نظارت بر موقعیت مالی بانک‌ها، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آذرماه ۱۳۸۹.

۲۵. نوبخت، محمدباقر. پژوهش‌های راهبردی در توسعه اقتصادی ایران - ۵، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸.
۲۶. مگینسون، ویلیام، ال. اقتصاد مالی خصوصی‌سازی، سازمان خصوصی‌سازی، ۱۳۸۸.
۲۷. هادی‌فر، داود. نهادهای حقوقی تنظیم مقررات؛ ساختار و سازوکار اجرایی، سازمان خصوصی‌سازی، دفتر مطالعات، آمار و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۹.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۷۷۳

عنوان گزارش: چالش‌ها و موانع ورود بخش خصوصی در صنعت نفت و پتروشیمی (در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی)

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بخش عمومی)

تهیه و تدوین: امید عطائی

ناظران علمی: علی نصیری اقدم، ایرج مهرآزما

مناقضی: کمیسیون انرژی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. اصل چهل و چهارم قانون اساسی

۲. خصوصی‌سازی

۳. صنعت نفت و پتروشیمی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۲/۱۴